

GEORGE DORUL DUMITRESCU

VIII
ORASUL
DIN
AMINTIRE

DUMITRESCU

GEORGE DORUL DUMITRESCU
ORAȘUL DIN AMINTIRE

S'a tipărit și editat de
NAȚIONALĂ GH. MECU

București

1914

C H I Ş I N Ă U

1 9 3 6

*Adevărata frumusețe nu atinge decât
sufletele pe care ea le-a ales.*

Charles Maurras

Chişinăul e un oraş al depărtărilor, al amintirii, al liniilor drepte şi al iremediabilei tristeţi. Tăcerile lui sunt mai vaste, depărtările largi, vânturile reci, iernile înverşunate, ecourile încă mai vagi.

Cel mai trist oraş din lume, cu deosebire toamna când lumina aceea mocnită tremură fragil, neliniştită ca o presimţire apăsătoare şi se stinge, topindu-se parcă sub alte constelaţii, stranii şi necunoscute.

Obsedanta toamnă basarabeană, în afara oricărei realităţi prestabilite, posedând vibraţiile ei de supremă melancolie, intermediabile între fiorul marei poezii şi între dezastre sufleteşti, din păcate cântată, în literatură, aşa de puţin şi de inconsistent.

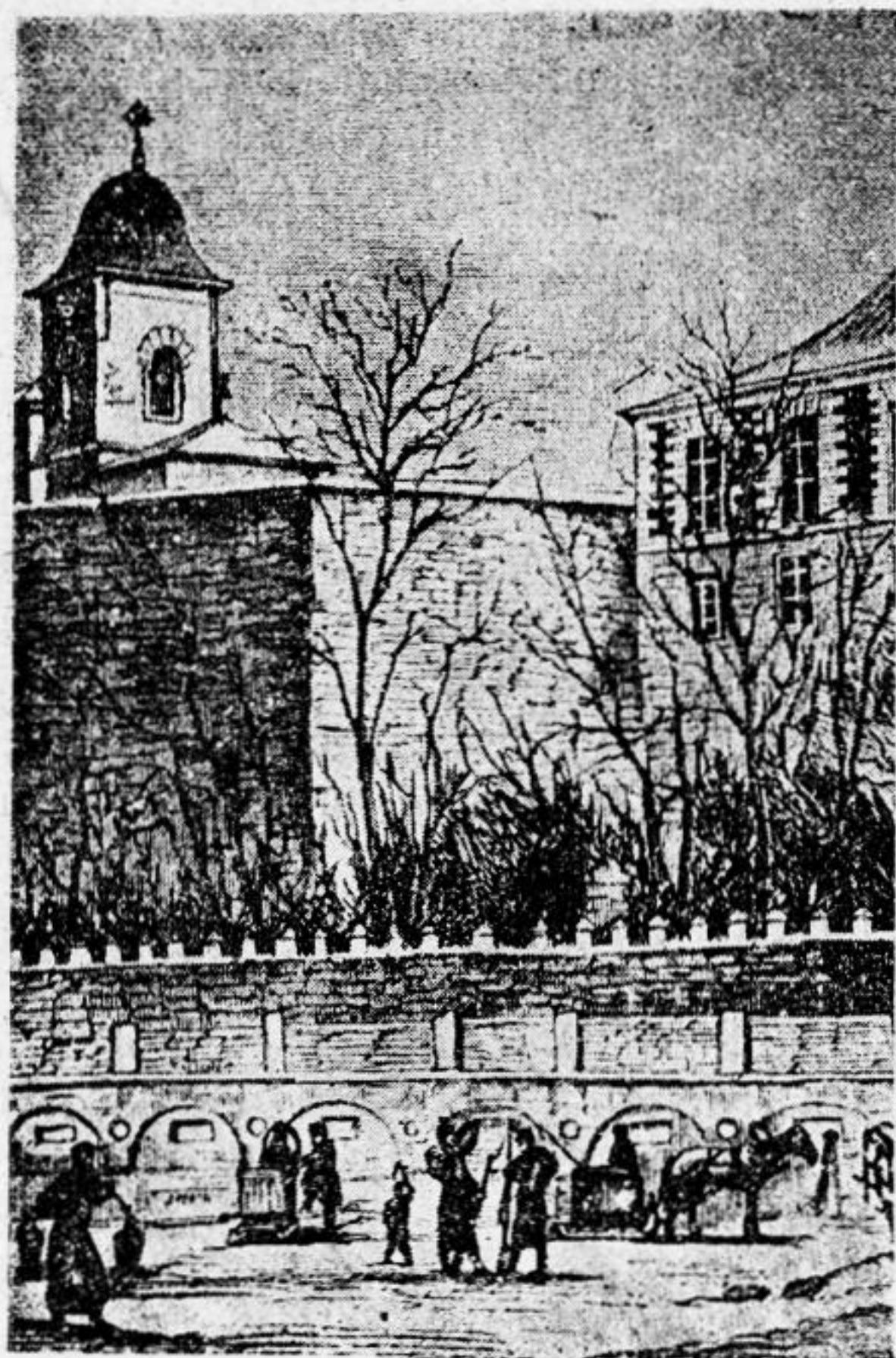
Un oraş pitoresc, plin de contraste şi de curiozităţi prin care, s'a făcut observaţia, istoria a trecut fără a fi lăsat vreo urmă.

Cu distincția numai dacă aceste urme nu ești cumva ispitit să le cauți în altă parte decât pe drumurile — Rusului cel grozav și orb, după cuvântul prea adevărat al Letopisețului, adică în izvorul trecutului îmbelșugat din suburbiile românești cu numele lor străvechi evocative, de o subjugătoare frumusețe pe care nu obosești rostindu-le : Mălina Mică, Fulghești, Șapte Ani, Frumușica, Valea Dicescului, Hrușca, Schinoasa, Mălina Mare, Sprincenoaia, Melesteu, Poșta Veche, Valea Crucii.

Vei descoperi Chișinăul dela începutul vremurilor, firește lipsit de variațiuni urbanistice, dar viu, organic, mai substanțial. Autentică expresie a sufletului românesc. Sâmburele viitoareii așezări predestinat să înlăture oricând printr'un impuls de dârzenie, injurioasa nedreptate istorică.

Etimologia *Chișinăului* a dat loc la ne-numărate interpretări. Așa de pildă s'a căutat trecerea expresiei Keșen, cu sem-

Cișmele vechi (1870)

nificație de mănăstire, loc de închinăciune, schit ; din ucrainianul Chișeni a cărui traducere este buzunar ; din Câșla Nouă, echivalent cu Târla Nouă ; alteori s'a admis ca origină, Keșenè, tătăresc, tălmăcit piatră de hotar, monument funerar. Chișinău, după opinia d-lui profesor Ștefan Ciobanu, derivă din Kisjenö — Ieno mic (explicând denumirea localității Chișinău din Transilvania), din moment ce o mulțime de sate din Moldova și Basarabia au fost întemeiate de domnitori moldoveni în epoca colonizărilor cu Secui și Sași.

Pe de altă parte d. profesor Constantin C. Giurescu aduce o prețioasă contribuție (*Vechimea așezărilor românești dintre Prut și Nistru*, Revista Fundațiilor Regale, Nr. 8—9, 1 August — 1 Septembrie 1941). „Cred că nici una din aceste etimologii nu-i exactă. Pentru a o afla pe cea reală, trebuie să se ție seamă mai întâiu de faptul că mai există și alți Chișinăi, în afară de cel de pe Bâc, și anume *Chișinăul Roșu*, dela gura Botnei, pome-

nit în hrisovul din 1455 Iunie 6 și *Chișinăul Criș*, în jud. Arad, apoi de împrejurarea că tustrele aceste ținuturi topice *sunt în legătură cu un curs de apă*. Dacă ne gândim acum la termenul popular românesc pentru *cascadă* sau *cădere de apă*, atunci înțelesul cuvântului Chișinău apare limpede: el înseamnă tocmai acest lucru. De fapt, la Chișinăul de pe Bâc se constată o asemenea cădere, este vorba de izvorul bogat, azi captat, care iese din dealul bisericii Mazarachi și care altădată forma o cădere de apă în acest loc. Nu este exclus ca și Bâcul însuși să fi avut aci o cădere“.

Orașul, știe oricine, este situat pe Bâc, râuleț capricios, invizibil aproape trei sferturi din an, lipsit de apă și oarecum de fantezie, nefiind deci în măsură să poetizeze cu nimic înlinderea pe care o străbate biata matcă arsă, calcinată. Dacă n'ar exista drumeagul prietenos colbăit printre scaeți și răuruscă, depășind linia ferată din dreptul gării în spre casa și

inima scriitorului N. Dunăreanu, peisajul ar avea înfățișarea unui ținut pustiit.

Drumeagul ne era prea cunoscut atunci și prea amintitor în anii ce s'au scurs, ca să-l putem da uitării. De câte ori n'am po-
posit la capătul lui, în lumina potolită ur-
zită din soare și din pânza pomilor pe
dealurile Batagurilor, acolo unde se afla,
rod al unei strădanii de o viață, locuința
primitoare a scriitorului.

Portița nu aștepta să fie deschisă. Gă-
seam de îndată arcada glicinelor îmbălsă-
mată și un surâs plin de îngăduință. Nu
am uitat nici freamătul ispititoarelor frun-
zișuri de paltin prin desişul cărora, la sem-
nalul acceleratului dela Tighina, *lunecau
stelele năpăd...* Cobora înserarea deasupra
nețărnuitei liniști. Albastră, calmă, lină.
Celor dintâi lumini aprinse în Chișinău le
răspundea tril de privighetoare.

Râulețul, de cealaltă parte, se prelinge
cu aceeași nevolnică clipocire fiind cu ne-
putință de bănuir măcar o picătură din
faima căpătată în apropierea stației Ghi-

dighici, câțiva kilometri de oraș, când ai impresia că dealuri'e ori vor să-l sugrumă ori, în cel mai bun caz, să-i interzică curgerea tihnită. Află prezent, chiar în legendă, ultimul reazim pe care se sprijină întreaga existență, devenind în felul acesta și în toate circumstanțele tributar vestitelor *Chei ale Bâcului*. Legenda consemnată de Dimitrie Cantemir în „Descrierea Moldovei“ a rămas și astăzi pentru satele din împrejurimi o realitate absolută.

....„Nu departe de Chișinău se vede un șir de pietre foarte mari, așezate într'o linie de parcă ar fi puse de mână omenească... În limba țării se chiamă Cheile Bâcului și norodul zice că este opera diavolilor, care s'au sfătuit să astupe râul Bâcul”...

Legea contrastelor păstrează însă o justificare cât mai valabilă, căci trecând, am zice, pe țărmul celălalt care nu-i altul decât panta Visternicenilor, fizionomia orașului șterge tonurile întunecate și Chiși-

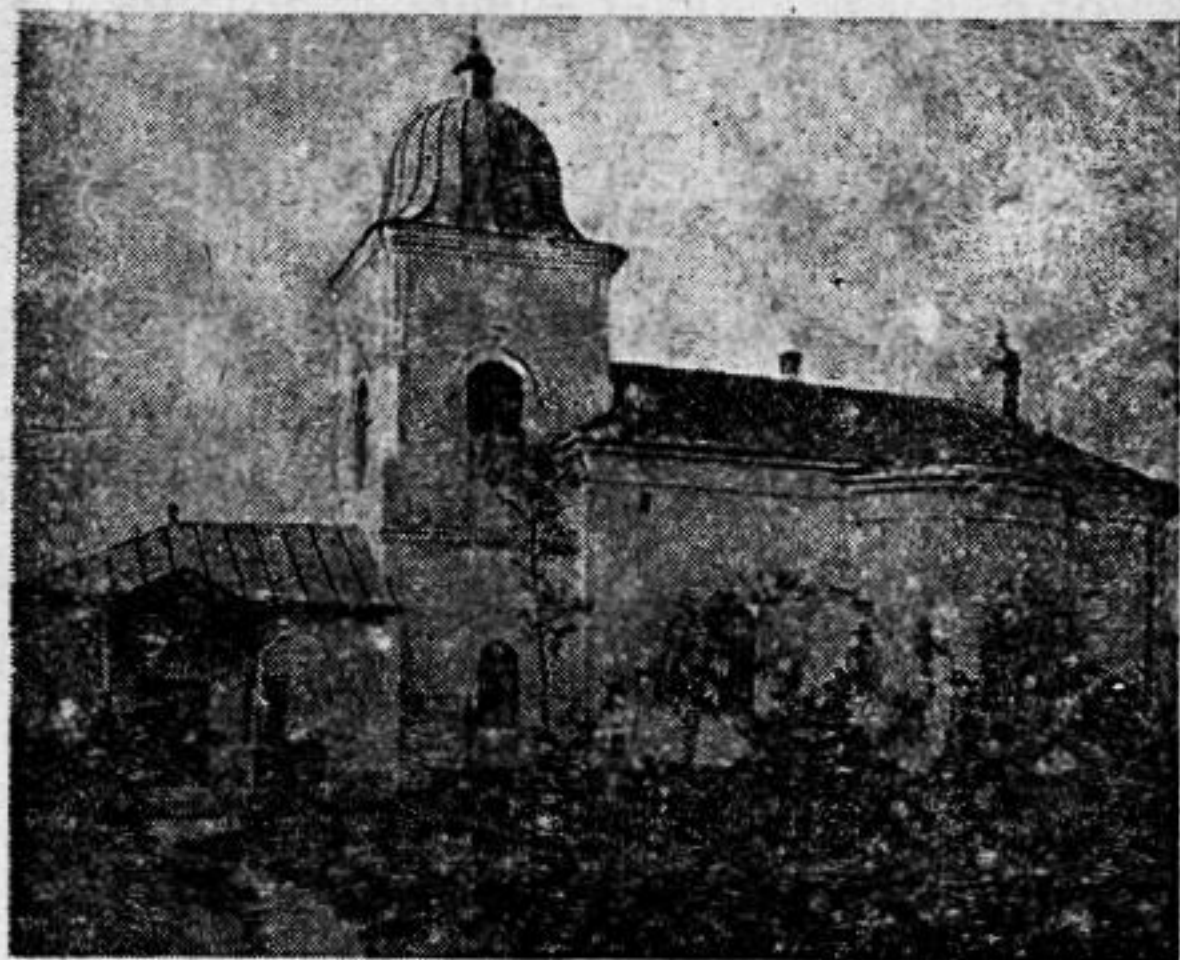
năul este vrednic de laudă. Iată-ne deci conferindu-i simplu și firesc o pronunțată admirație, indiferent dacă nu avem intenția să facem din Chișinău ceea ce a dorit Napoleon Parisului: nu numai cel mai frumos oraș care există, cel mai frumos, care să fi existat, dar încă cel mai frumos oraș care ar putea exista...

Perspectiva e de acum alta. Decorul schimbat. Aspectele distanțate statornicesc concentrat și intim întreg ansamblul de colori, reliefuri, forme. Ajungem la vechea bisericuță Mazarachi de unde se poate îmbrățișa orizontul.

Lumina desăvârșită a unei zile de vară estompează ușor liniile depărtării. E un joc domol de paletă încărcată sub răsfrângerile soarelui puternic, în care panorama târgului urcă pe așa consideratele șapte coline ale sale, dobândind fără doar și poate compoziția unei perfecte vederi generale. Amestec de colori expresive, alb, roșu deschis, albastru cald, o continuă nuanță nu de cenușiu trist, dimpotrivă irizări ar-

gintii, atrăgătoare, pe când de abia între-
văzut, asemănător moliciunii de pastel,
conturul dealurilor violet. Intipărite pe
cer, cupola fulgerândă a Catedralei și cru-

Biserica Mazarachi

cea azurată. Ceva mai încolo, zidurile ma-
sive ale Liceului militar, acoperișul zim-
țat dela Primărie, siluete de clădiri, câte-
va coșuri de mori, Mitropolia cu turnurile
ca „niște bulbi vopsiți verde“ ; și dacă te

uiți bine, descoperi încă de pe acum forța ineluctabilă ce decide, după cum vom vedea, soarta Chișinăului — Bulevardul Alexandru cel Bun, reprezentat deocamdată printr'o subțire fâșie lucioasă, ascuțit de sti'et, desigur expresia stăpânirii fără cruțare.

Intru întâmpinarea marginii de miază-noapte și pe măsura cea mai cuprinzătoare pornește, începând de lângă Băicoi, creasta dealului încărcată de luxuriantă vegetație. Universul viilor și al livezilor. Este ceea ce ar trebui omagial să se numească, nu fără dreptate, arcul de triumf al Chișinăului. Privit din punctul ce domină zarea într'o dimineață trandafirie, orașul dobândește cu totul pe neașteptate surprinzătoarea vibrație omenească a unei inimi fericite. Două firișoare de aici de sus, coborînd și suind în serpentină, șoseaua Costiugenilor și direcția către Hâncești, se alătură desfătării acestor ținuturi, despicând talazul de verdeață. Se găsesc la adăpostul tufanilor încadrate aceleași pri-

veliști unitare, risipite în văi umbrite, căsuțele albe, fie din Schinoasa, fie din Mălina Mică. Răspund capătului opus Vovințenii și Buicanii, bătrâne așezări de răzeși, cea din urmă făcută danie Sfântului Mormânt în anul 1611 de către soția postelnicului Chiriță Dumitrachi, *pentru sufletul giupunului său Chiriță Postelnicul și pentru sufletul ei.*

Imi amintesc o seară la via prietenului Gore Gavrilovici. În rustice ulcele de pământ am băut vin de soiu, sort basara-bean, ca în podgoriile de odinioară. Locul era evocator. Pe dealuri se aprinseseră focuri. Și l-am aprins și noi. Noaptea străvezie urca până la cer. Țârâit de greier și adieri tămâiete de coarnă. Iarba mirosea a sulfină. Un chiot haiducesc sparse liniștea. Și foarte de departe, înăbușit, scârțâit de care cu povară grea. Răsună atunci, lângă noi, o voce limpede: cântecul din lunga vreme a lui Tudose Roman :

*Dormi, cu Domnul, eu te las,
Dormi, și fă-te un viteaz.*

*Fii un grue — grozovan
Să ai suflet de Roman,
Groaznic pentru cei haini,
Luptător cu cei străini.
Viața ta, al mamei pui,
Pentru țară tu s'o pui.*

De aici, dela vie, trimitea poetul turburătoarei Ramisa Ursache scrisori arzătoare cu cer basarabean, cu struguri și cu dragoste... Doresc să-ți scriu, adorabilă dorită Ramisa, o scrisoare prietenească și nu mai puțin înflăcărată. Dacă surprinzi pe undeva vreo intenție lirică, nu lua seama și nu râde de mine... Am fost acasă să-i duc Părintelui un coș cu struguri și să-mi reîmprospătez imaginea ta iubită. M'a întâmpinat ca de obicei, atmosfera bună, bună, dacă aș putea spune, de pâine caldă. Lipseai însă tu. Adică ceea ce-mi este mai drag, tu. Cântându-te, scriu versuri noaptea, de coboară luceafărul în ramura de jos a nukului. Fumez mult, mănânc razachie și în fiecare vers stau de vorbă

cu tine și cu poetul nostru adorat, ce de atâtea ori ne-a făcut să înțelegem că dragostea, ca și opera de artă, sunt asemeni flăcării indivizibile... Urmându-i sfatul înțelept m'am surprins, Ramisa, împletindu-ți un inel de iarbă căruia i-am dat, ca și poetul nostru adorat, aceeași destinație — *îți mai aduci aminte? — pâle comme l'absence et tandre comme le souvenir...* Au fost clipe de ți-ai plecat obrazul tău de cer basarabean deasupra caietului meu de vise sfărâmate, m'ai alintat și m'ai sărutat pe frunte, ca fruntea oricărui poet înfierbântată ; mi-ai spus o vorbă de miere cu îmbietor accent de-al vostru și ți-ai ațintit privirile ochilor tăi căprii, cum i-a elogiât marele inspirat, căprii, de catifea, de ciocolată ori de cafea. Altădată m'ai iubit, Ramisa Ursache.

Soseam la răzășia lui Gore Gavrilovici adus de caleașca mănăstirească cu un singur cal și Oanță „vezeteul“, veche cunoștință, bosumflată și taciturnă.

Înăuntru hărnicie de stup. Insuflețirea

cuprinsese și cârdul de orătării. Cineva, în pridvorul din spatele casei, învolburat de iederă, strângea pe strune de chitară picături armonioase. În pragul ușii, Gore Gavrilovici. Ne-am strâns mâna caldă și inima sa de aur mi-a ieșit în cale : deprindere din tinerețe și semn neîndoelnic că-i bucuros de oaspeți.

Drumul mi-era cunoscut din iernele trecute, când prietenul lua la Chișinău, în scopul călătoriei noastre, precauțiuni de expediție polară. Imi lămurea cu voioșia lui din totdeauna întovărașită de un savuros *ăcient bășărabian*—că drumu-i lung, nămietu 'nalt și gerul cum nu s'o pomenit di mult, câtu-i de hain și de căinos amu !

Imi arăta o mie de griji.

— Ești regățean, spunea râzând cu nebiruită poftă, regățean și tare friguros. Friguros, zăceți voi din regat, ca o fetiță ori cum îi Mirăuța mea.

Am încercat să mă împotrivesc prietenului mai mare, să-i arăt că nu-s atât de

neputincios, nici la frig, nici la drum lung, și un pic, numai de vrea să ia dumnealui aminte, nici la suferință...

— Intr'un cuvânt, Gore Gavrilovici, ești nedrept, socotindu-mă întru totul asemănător chiar Mirăuței dumitale. Prea nedrept, ai să vezi mată...

Până la urmă, prietenul meu nu a văzut nimic. Iși urmă, zâmbind, planul de mai 'nainte chibzuit. Un maldăr de chilimuri, două șube rusești, o căciulă turcănească, mănuși siberiene, cisme de pâslă, trase peste subțirelele mele ghetete acajou, mi-au înăbușit ocrotitor bruma de revoltă.

Afară din oraș ne-a întâmpinat viforul. Caii, cutremurați, și-au înălțat capetele și clopoțe'ul ca o jucărie de mic agățat de panglicuța vișinie în coama roibului, a răsunat nefiresc de clar și de puternic, coborînd deasupra nesfârșitului alb o liniște mare.

— Siberia ! mormăi geros în barba numai chiciură și sloiu, Gore Gavrilovici. Pe

cât am putut înțelege, clipind ochiul rămas doar pe sfert afară din căciula cât o disetină, îmi făcu semn ca și cum m'ar fi invitat :

— Poftim... Siberia !

Cuvinte cât de într'aripate ar fi înverderat feeria — a fost ca o intrare în vis. De atâta alb ne-au durut ochii pe amândoi toată după amiaza.

Străbăteam un ținut de dealuri șerpuit printre muchii împădurite. Il cunoșteam bine și-l îndrăgisem de cu vară, când îl înmiresmau fânțe coapte. Caii strănutau încetinindu-și mersul iar Gore Gavrilovici, oftând fără pricină și fără tristețe, găsea de cuviință că-i destul de nimerit un popas la umbra stejarilor, de unde abia deslușeam, mică doar un cuib, căsuța răzășiei sale. Adeseori noaptea, porneam neprevăzut cu luna p'înă și în gând cu Mirăuța.

Peisagiul iarna este de nerecunoscut. Nu rămăsese din cele știute de mine decât siluetele copacilor sgribulite, tremurătoare,

mai mult negură și fum, ca în stampele japoneze. Peste adâncul văilor, zăpada înclindea punți de trecere albă. La o răbufnitură a viforului s'a rupt un ochiu din țesutul zăpezii cu vântul și, străfulgerare de alb-mat, a tremurat, suspendat ca o ață, firul arnișelor pe cerul îmbâcsit, gri cu mult negru.

Nu-i minciună dacă scriu aci că barba prietenului meu are miros de levănțică. Când râde prietenul meu, mai întâi răsună văile; face ochii mici, ochi de viorea ori, l-am întrebat odată — ochi de domnișoară, Gore Gavrilovici... Apoi, stolul porumbeilor din cuibul ca o vilă elvețiană în miniatură suit pe o ramură a dudului, stol cu fâșâit de mătase, își ia sborul gângurind. În același timp, urmând cum se și cuvine de altfel după râsul și îndemnul stăpânului, Profirița bucătăreasa, nume prea de tot tandru pentru rotunjimea gros împlinită a celor nouăzeci de kilograme cât le cântărește, din ținutul ei de tingiri, linguri și oale răspunde ca un ecou, hohotind.

Prietenul meu basarabean are două pa-
timi: florile și vinul. Vorbește florilor cum
ar vorbi oamenilor și le desmiardă ca pe
o dragoste. Vinul !... Vinul e prietenul
nostru, spune Gore Gavrilovici și când
spune Gore Gavrilovici că vinul este prie-
tenul nostru, simți că-ți lasă gura apă..

Din primăvară până toamna târziu, pe
petecul din fața casei singuratec, depărtat
de larma ogrăzii celei mari, șiraguri de
colori bat în ferestre apele unei vii țesă-
turi basarabene. Dânsului nu-i plac flori-
le rare, floarea boierească, spune cu sua-
vă modestie.

— Sunt prea mândre, prea di tăt scum-
pe. Nu le-ar sta bine lângă chilia asta a
mea spoită cu var și cotețul de hulubi dea-
supra. Eu îngrijesc mai mult burueni, du-
pă cum prea bine vezi mată. Nu-i vorbă,
o floare dau și ele. Se zice atunci că ai
miros de floare în ogradă și frumusețe de
floare... Și eu ce să fac? Dacă-i atât, mă
mu'țumesc și de atât !... Puțin busuioc,
nițeluș rosmarin... Am primăvara liliac de

nu-și găsește loc pe unde să înflorească. Intră, că-i fără obraz, până în kuhne prin fereastră. Eu nu-l țin de rău, dar e Profirița amarnic de rea, o știi, să nu-i murdărească, când se scutură floarea, podeaua kuhnei. Și toamna, tufănica. Dumnezeu o crește, Dumnezeu o face să înflorească. Așa singură.

Spune prietenul meu că vinul, ca tot ce e bun, frumos și plăcut pe lumea asta de multe ori urâtă, își are toanele, răsfățul, șartul, mai vârtos poruncile lui din care nu-l poți abate, Doamne ferește. Altminteri, vinul nu mai e vin — borș sau holeră ! Gore Gavrilovici mi-a lămurit de seori ce-i aceea să-i duci grija, să-l ocrotești, să fii în orice clipă robul robilor lui. Nimeni decât dânsul nu ți-ar putea lămuri felul cum trebuie să bei vinul, cîipa prielnică, fericit aleasă în care urmează să-l bei.

— Eu toată viața asta a mea, cum mi-a fost dat s'o am, destul de netrebnică și de șartă...

A zis, însă în clipa aceea ceea ce nu se întâmplase nici când, s'a întâmplat. M'am ridicat cu scaun cu tot, retezându-i vorba scurt :

— Gore Gavrilovici !

Un Gore Gavrilovici tare muștrător, ciudoz și trist.

Uimit la început, s'a uitat la mine lung. Târziu m'a domolit cu vorba sa moale.

— Nu te potrivești... Așa ni-este viața noastră, nimernică, pe lumea asta de zădărnicii. Nu altfel. Vreau să spun că un singur lucru am învățat să fac, să îngrijesc via. Nimic altceva. Și s'o iubesc. Iar dacă cugetul curat e cea mai moale perină, eu, nu te îndoi, dorm de obicei neîntors. Și sforăi cam multșor — Mirăuța mea zâșe... Am luat aminte la moșu-meu. Cunoștea via cum și-ar cunoaște cineva sufletul din el. Poate chiar mai bine. Imbătrânise la umbra ei. Dela el știi că via nu-i lucru să-l lași pe mâna oricui... Inchid ochii și-i văd pe amândoi, bunicul și tata. Și mi se umezesc ochii. Mată să mă

ierți dacă mi se umezesc ochii. Dela ei știu că pentru vin îți trebuie credință. Tot dela ei, că vinul e laptele bătrânilor, că după ce ai scos vinul trebuie să-l bei !...

Bătrânul buchisise pe vremuri, la liceu, în tomuri latinești și-i plăcea să slomnească adesea cu amarnică strășnicie, cam de-al de-astea: „Nunc est libandum“ ; „Nec vivere carmina possunt quae scribuntur aquae potioribus“ sau prin gura Ecclesiastului : Vinul înveselește inima omului și folosește mădularelor lui“...

Și pentrucă frunza de știr nu vestejește niciodată, mi-a rămas sfatul lor și cetesc și eu iarna când singurătatea mi-e peste măsură de grea, singur aici în sihăstria noastră, fără Mirăuța mea... Dumneata mi-ai adus cartea și-mi place cartea foarte muălt. Tari frumos scrie *Păstoriul Tiodoreanu*. Scrie și spune, că apa-i element ostil... Bravo Păstoriel ! Și încă mai zâșe, bată-l norocul să-l bată :

*Căpitanul dela vie,
Șugubăț și plin de har,
Neputând face moșie din Cotnar,*

*A lăsat, bată-l pustia,
Dracului căpitănia,
Și'n Cotnar schimbând moșia,
A făcut la o beție
Din papuc pahar,
Sabia harac de vie
Și din cal măgar.*

Gore Gavrilovici declară entuziasmat
— Bravo Păstoriel !

Mi-aduc aminte, surâde îngăduitor prietenul meu, continuând, cum amândoi și tata și bătrânelul ți-ar fi spus de cu primăvară, după cârcei, după frunză, mai știu eu după ce știau dânsii, că rodul are să fie așa și nu altfel. Și așa era.

Uite, mi-apăs mâinile pe pleoape și vine bătrânelul. Nins de ani, cicălitor, adus de spate, nu mult, ci potrivit doar bătrânețelor sale. Eh ! vânjoasă bătrânețe... Ii mersese buhul ca de popă tuns. Păș — păș — păș — păș, dela kuhne la prisacă, dela prisacă la vie, dela vie în casă și iarăși pe rând la toate. Și gura meliță. Vorbea fârnâit, la mânia repede, repede, de î

se încălecau cuvintele în mustața haiducească, albă, cum vezi mata în ogradă aripă de porumbiel de albă.

Pentru Dunea chelărița avea moșu-meu o vorbă tare urâtă. Nu se cuvine să ți-o spun mată, îi urâtă foc. Și Oanță vezeteul, Dumnezeu să-l ierte! Sărac de tine Oanță, cum îi mai croia moșu-meu ciomege pe spinare când se porcia cu băutura prea di tăt. Nu încape îndoială, ținea și el bietul la picuș... Parcă-l văd hălăduind ziu-lica întreagă prin ograda întreagă, și-l aud strigând cât îl ținea gura: „Decât să dai de pomană la calici sâmbăta, mai bine ceva de băut mahmurilor, dumineca“. Avea și un cântecel de lume Oanță, al lui, zis pe nas, anevoie:

*Frunzuliță foaie grasă,
Când a crește nalba'n casă
Și-a bate cu frunza 'n masă;
Când a crește grâu'n tindă
Și-a bate cu spicu'n grindă,
Tu atunci ti-i mărta,
Frumușică, frumușea.*

Gore Gavrilovici tăcu. Pe ferestre intra o lumină de chilimbar. Sufrageria, cu toate grinzi'le lustruite din lemn scump, prinzând sus fel de fel de ulcele și străchini smălțuite; geamurile spre răsărit, mari câtniște uși prin care strălucitorul musafir al grădinii, lumina, călca înăuntru cu bănuții ei de aur pe covor, iar în colțul din stânga, pe argint, bate orbitor luciri de nestemate icoanei Sfântului Nicolae Făcătorul de minuni; cu toate scoarțele de mare preț și de mare artă basarabeană; samovarul rotund cât un cuptor de aur masiv și un policandru aproape împăratească; perdele de catifea portocalie; portretul coanei Zenobia ce strânge matern într'o ramă micuță aceeași candidă frumusețe — o fotografie a domnișoarei Mirăuța studentă în litere la București; două colivii de canari, vopsite în bronz, cu funtă de atlas împletită la zăbrelele galbene ca și ei. Cu toate astea și încă nenumărate alte lucruri care se aflau în sufragerie, legate în amintire de inima și viața

lui Gore Gavrilovici, nici unul din ele n'a putut trece vreodată un singur pas înaintea demnității masive, rangului dintâi și respectului de care se bucura în întreaga casă bufetul, bufetul cu sticle ! Cinci despărțituri zăvoresc temeinic și în același timp foarte elegant în transparența geamurilor de cristal, pe fâșii de postav dedesubt, ca niște bijuterii, sticlele cu rodul viei prietenului meu.

Imi dă dumnealui pildă prin cuvinte și numaidecât pildă prin pahar, vin limpede ca lumina, cu aromă neprețuit de dulce dintr'un strugure numai al său, poamă rară, boabe în culoarea ierbii și coaja străvezie de țiplă, de țeplă, grăește Gore Gavrilovici.

Dânsul cunoștea tăria fiecăruia, slăbiciunile, balsamul. Pentru fiecare are o vorbă bună lângă alta de blândă dojană.

— Ei, Ceaus aista, mofturos ca o fimee.

Soarele prea puternic, chiar o singură zi, îl opărește, ploaia rece îl ține din copt,

vântul trebuie să-l alinte căldicel pe o singură față, din spre Apus. Așa e bine.

Știe Gore Gavrilovici pe de rost sortul, anii, trecutul, praful de pe orice sticlă. Ajungeai, până la urmă, ascultându-l, să crezi într'o viață, viața adevărată a vinului.

La prânz, masa mare din mijlocul sufrageriei întinsă ca pentru doisprezece oaspeți, ne aștepta. Prietenul avu un gest ce încorporea întreaga cameră, poftindu-mă regesc să stau în capul mesei pe scaunul potrivit unui tron. Se așeză în urma mea, după ce mai întâi murmură spre icoană câteva cuvinte de rugăciune și făcu deasupra mesei, ca o binecuvântare, semnul răspicat al sfintei cruci.

Mă bătea pe ferestre soarele din plin, mă îmbiia curățenia de cleștar și de olandă, mă fermeca vorba ca un susur, ca un cântec dulce moldovenesc, molcom basarabean, al lui Gore Gavrilovici.

Gore Gavrilovici este o carte frumoasă. Cea mai frumoasă și mai înțeleaptă carte.

O carte cu prietenie, cu podgorii, cu toamnă. Prin vorbele sale toamna era întotdeauna de aur. Imbelșugată. O simțeam ; soare mângâios, lumină bună, rodul plin. Vorbind, Gore Gavrilovici îmi înfățișa lumea oglindindu-se în trecutul amintirii, patriarhal. Trăiam împreună firul celor spuse. Amintirile sale erau și ale mele. În încăperea noastră descopeream alte lucruri umplând ungherele, lucrurile de atunci. Spusa-i era numai sfat și învățătură. Eu nu mai pot ține minte nici una din acele citate latinești, acei încurcați termeni tehnici, paragrafe culese din cărți mult vestite, într'un cuvânt nu sunt vrednic să însemn nici a mia parte din iscusința minții prietenului. Nu voiu putea spune nici când toate câte am de spus despre mult iubitul meu prieten basarabean Gore Gavrilovici. Prietenia mea este prea sinceră, admirația neclintită.

— Despre vin, povestea se schimbă, zice tot dumnealui Gore Gavrilovici. Poveste care-și are tâlcul și învățămintele ei, de

bună seamă pentru cine vrea să le asculte și mai ales să creadă...

Căci și-a adâncit privirile ca niciodată limpezi și albastre în ochii mei și cu glasul tremurător al clipelor hotărâtoare din viața unui om, prietenul meu rosti măreț :

— Pentru vin îți trebuie credință !

Afirmă, și făptura-i de uriaș umplu odaia. Avea cât un poloboc, pumnul ridicat deasupra capului. Barba în răspăr, vijelios căruntă. Prietenul meu — oficia.

Mai târziu sosiră bucatele. Câte au fost?

Niciodată n'am visat că se poate mânca așa de bine și de mult. N'a fost lipsă nici bunătatea casei cunoscută peste mări și țări, prepeliță împănată cu castane, nu friptă, coaptă în hârtie subțire pe jar potolit în foarte puțină grăsime și cu aromă de mirodenii.

Profirița — umbră, umbră cu tăvi. Dela o vreme, ții minte, aveam în gând o singură problemă de deslegat. Anume, cum de este cu puțință ca muntele acesta de

femeie cu aproape suta ei de kilograme, Profirița, nu face când intră nici cel mai mic sgomot, cum calcă, cum strânge tacâmurile... Ori cum ar fi, Profirița s'a întrecut pe sine în ziua aceea.

La prepeliță a avut cuvântul vinul *Ali-goutè* (așa e tipărit la Chișinău pe etichetele sticlelor) și prescripția prietenului — vinul sorbit rar în pahare subțirele.

— Subțirele !... Așa !... să facă zzzâng... cum ai să vezi mată că și face...

Lovi cu degetul arătător, nu prea tare, marginea paharului — zzzâng !

Gore Gavrilovici dădu poruncă :

— Busuioacă albă !

Și Busuioacă albă veni !

Intr'un târziu începu să cânte încetinel:

Ploscuța mea, iubite vas,

Pasăre cu dulce glas :

Eu la gură te ridic

Tu îmi cânti — coglic ! coglic !

Vai, sărace poloboace,

De te-ai face mai încoace,

Să ne strângem vreo câțiva

*Noi, spre mântuirea ta,
Și-am veni încă doi trei
Și te-om pune căpătâi,
Și-om aduce-un popă rus
Să te dea cu fundu'n sus.*

Termină și mă întrebă încântat :

— Bine ?

— Foarte bine, Gore Gavriolvici! Foarte bine.

— Creangă, bietul... Ai luat seama ?

— Și săracuțul Popa Duhu.

— Chiar așa... popa Duhu, săracuțul.

Țineam paharele în mâini amândoi, pahare de sticlă groasă înflorate pe margini, stacane basarabene.

El zâmbind, aștepta. Eu emoționat. Am ciocnit.

Gore Gavrilovici nu l-a băut îndată. L-a întins mai întâi în lumina cea mai mare. L-a apropiat de ochi. L-a mirosit cu nesat și abia pe urmă l-a băut. L-a băut dintr'odată.

Vinul rubiniu scăpăra în pahare. Și avea vinul rubiniu miros de coarnă și culoare de sânge.

Pe urmă s'a încins în mine o lumină mare și o căldură mare. Intrezăream chipul prietenului sub nimb de raze. Unghele erau în nuanța irisului, iar sufletul din mine, mai roz decât floarea de piersec. Ce spun eu !... Mai roz decât obrazul Mirău-țai în clipa când i-am murmurat că o iubesc...

Gore Gavrilovici m'a ocrotit părintește, sprijinindu-mi capul de umărul său, ca pe o pernă. Ne-am ridicat amândoi. Eu am vrut să spun ceva.

— Nu te abăși, m'a întrerupt Gore Gavrilovici. Și nu ti teme... Vinul săracu... Vinu-i prietenul nostru !...

Nu grăbim de loc prin meleagurile mai sus pomenite deoarece au și nobilul privilegiu, străbătând grădina liceului Donici, de a pătrunde direct în strada Viilor. În școală priveghează bunătatea ce nu cunoaște margini încarnată în omul de o factură morală deosebită, directorul, peda-

gog din vocație, domnul L. T. Boga. Nu va fi nimeni surprins dacă vom lua ca punct de plecare cancelaria liceului, în-

Liceul Alecu Russo

tr'o neuitată zi de toamnă. Asemenea clipe trec dincolo de obişnuit, fiindcă rezultatul durabil al întâlnirii a fost, o lună sau două mai târziu, apariția *Paginilor Basarabene*.

Clădirea scoate la iveală în fața terasei, mărturie a recunoștinței și amintirii duioase, portretul fabulistului basarabean

stilizat în bronz. Viața blajinului Alexandru Donici, prietenul tuturor animalelor, la moartea căruia Costache Negruzzi le îndemna prin *Trompeta Carpaților*, „Plângeți, dobitoacelor ! Alecu Donici nu mai este. Voi, cărora el știa a vă da atâta spirit ! Istoricul vostru a murit“. — Viața sa în începuturile de sbucium, îndoieli și entuziasme, arzând întreagă pentru bucata de pământ natal, reactualizată prin scris ar înfățișa un splendid exemplu de românism.

Amicul și colaboratorul lui Kogălniceanu și Alecsandri la „Dacia Literară“, descendent din familia Donici „de origine veche și necorcită“, silit să-și macine anii tineri pentru a câștiga rangul de praporsciuc „într’o cazarmă străină și rece pe țărmurile Nevei, unde se vede atât de rar soarele și unde în locul dulcele limbi în care mă legănase mama, nu aud decât o limbă aspră ca și climatul“, plângea în rânduri trimise lui Negruzzi, cu cadențe amintitoare unei alte Cântări a României,

fericirea și sufletul său lăsate pe malurile Bâcului... „Când mă văzui părăsit printre străini, se jeluește Donici în scrisoarea citată, ce nu mă înțelegeau, silit de dimineața până seara a face marșuri cu mai multe ocă de fier pe umăr și a învăța manevrarea puștei în douăsprezece timpuri, disperarea mă cuprinse. Viind la cazarmă, mă aruncam pe tristul pat. Camarazii mei râdeau, cântau și se jucau, iar eu plângeam, gândind la țara mea, țara unde erau Făt-Frumos și Ileana Cosinzeana“... Un uitat Alexandru Donici. Cine se mai gândește la bătrânelul sfios, domol în gesturi și în vorbă, care în preajma revoluției dela 1848, retras la Iași, „atunci când, spune Negruzzi, lira lui Lamartine se discordă și telescopul lui Argo prinde ceață, singur el rămase credincios muzelor“.

Strada Viilor îmbrățișează cu un cordon din frunze proaspete limita de sus a orașului, dând la lumină cu atâta belșug primăvara florile de liliac, iarna troienele zăpezilor împreunând în amurg creste dia-

fan violacee. Reprezintă pentru Chișinău, strada Viilor, locul acelor mărturisiri sacre. Amintirea lor, vibrant ecou, cuibărită în tine ca un propriu destin, verdict totodată al hotărîrilor istorice. În ziua de 13 Ianuarie 1918, au răsunat metalic cele dintâi vibrații de redeșteptare națională, Chișinăul aclamând intrarea trupelor române comandate de generalul Broșteanu. Dumnezeu a vrut a fi ziua de 13 Ianuarie 1918, sol dreptății unei cauze, o zi memorabilă, cu cerul fără pată, reflectând cu siguranță aderența statornică dintre credințele nutrite de oameni și puritatea blândului văzduh basarabean. Pe strada Viilor, terenul ce se chema Piața Nemțească, au încins Basarabenii, neuitat și frățește, Hora Unirii.

..., Un taraf de lăutari din România, a fost rânduit de noi să execute diferite cântece naționale. Apoi deodată ne-am prins în Hora Unirii, pe care am dus-o în uliță, din cauza mulțimii de jucători. Ardeleni, Bucovineni, Munteni și Moldoveni,

împreună cu frații din depărtata Macedonie, băteau pământul în strângerea frățască a mâinilor. Se săvârșea atunci prin cântece și joc, Unirea inimilor românești din toate țările... Cine ar fi visat lucruri atât de minunate ? Să se întâlnească frați pe cel mai înstrăinat pământ, făcându-se la Chișinău crainicii neopriți ai idealului nostru ! Iată minunea cea mare, pe care o săvârșea oștirea României Mari.. Slavă Ție, Românie, pentru aceste zile de dumnezeiască strălucire !“ (*Dr. Ion Mateiu—16 Ianuarie, 1918*).

Urmăm strada supusă unui măestrit consemn, socotită, disciplinată, escortată de nelipsitul convoiu de arbori. Când și când tufărișurile de soc, plantate chiar în cale, opresc amabil pașii trecătorilor prea grăbiți. De-a-lungul parcursului afli câteva edificii ce e drept impunătoare, sediul Fundațiilor Regale, casa Inculeț, liceul de băeți Mihail Eminescu și gloriosul palat al Facultății de agronomie, fost Sfatul Țării, investit cu sigiliul zilelor de aur. Impune

dela prima vedere, somptuos, statuar, confundat în solitudinea parcului nelimitat.

Facultatea de Agronomie

Poate cea mai distinsă clădire din oraș. Pâlcul brazilor delimitându-l distant într'o severă izolare și în plus certitudinea actului realizat la 27 Martie 1918, îi însuflă acel aer marțial.

Prin urmare, placa comemorativă gravată în cuvinte emoționale pe peretele Facultății de agronomie își va găsi ori și

când certificarea supremă. Proclamă un drept. Aureolează un adevăr.

ACTUL UNIRII

Votat de Sfatul Țării

La 27 Martie st. v. 1918.

În numele poporului basarabean Sfatul Țării declară: Republica democratică moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldova, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna, se unește cu mama sa România.

Trăiască unirea Basarabiei cu România. Deapururi și totdeauna !

Președintele Sfatului Țării, *Ion Inculeț*

Vice-Președinte, *Pan. Halipa*

Secretarul Sfatului Țării, *I. Buzdugan*

Din dreptul liceului Donici izbucnește cu însușirile ei unice, rostogolindu-se unduios la vale, strada Universității, după ce a părăsit, lângă Turnul de apă, maidanul de joacă, domeniul liceenilor exclusiv rezervat absențelor dela lecții.

Privirile sunt mângâiate de învăluitoarele coline ale Pietricanilor depășind târgul vechiu. Pe un fundal imprecis, portocaliu sau gri, se conturează creasta costişelor în direcția căreia pătrunde strada ce pare că interpretează în întregime grațiozitatea cartierului pe care-l străbate.

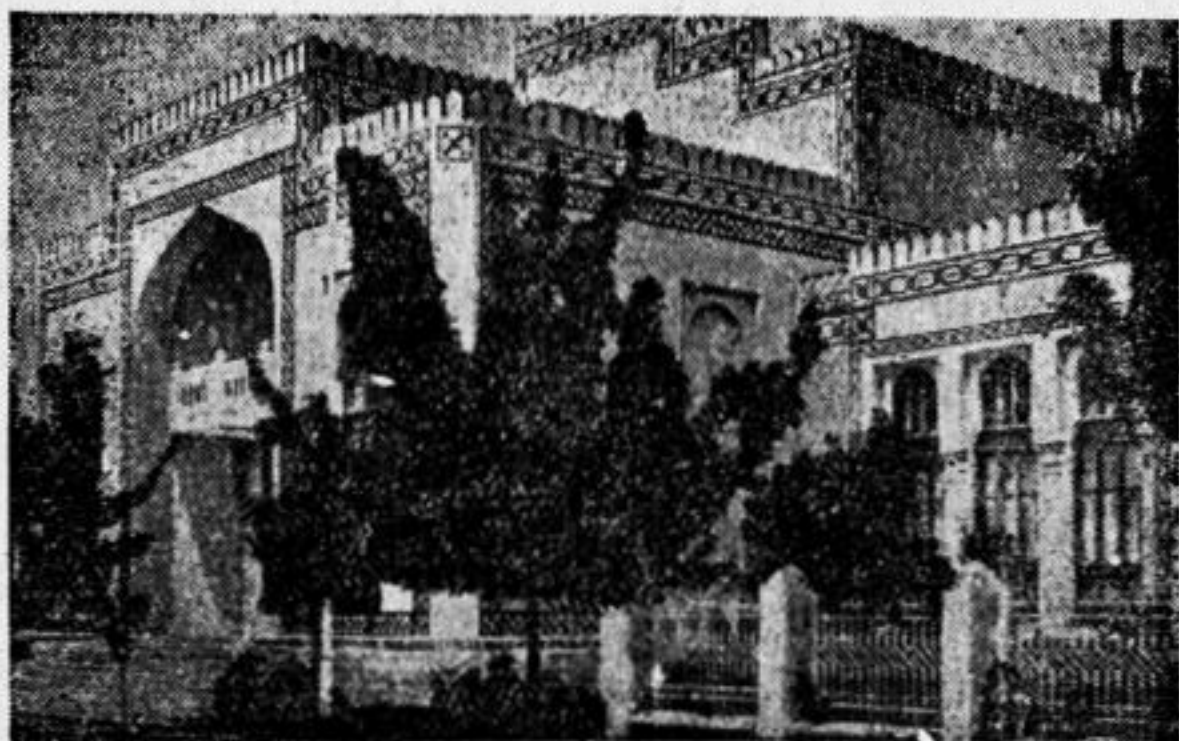
Găsești, coborînd treptat, câte tonuri ale frunzelor, obloanele caselor roșu aprins, piatra caldarâmului gălbioară, albul florilor, căci suntem în Aprilie, cerul în puritatea cea mai esențială; exact ca într'un tablou pictural al cărui colorit a fost idealizat pe de-a'ntregul.

Strada Mihail Kogălniceanu, ce împlinește distanța între Parcul Carol I și câmpul lugubrei Inchisori, i-a tăiat calea brusc. În colț se deslușește Seminarul Teologic,

clădire prin soartă austeră, unitară, sobră, spoită monahal ; ferestrele date în lături îngăduesc cântărilor liturgice, svon plin de taină cucernică.

Ceva mai departe, retrasă în interiorul curții și închisă de grilajul ruginiu, capela cu clopotnița suspendată în linii dulci. Dacă smerita, modestă ca înfățișare exterioară, pe atât de neistovită bogăție adăpostește înăuntru, o colecție inestimabilă de icoane. Vis-à-vis Prefectura stă gata să evidențieze din eleganța celor două etaje și din luciul scării de marmoră neagră orgoliul metropolei Chișinău. Reușește într-o câțva, dându-i mână de ajutor cei doi molifți care arcuesc cetini brumate pe deasupra lăcuitei gherete a paznicului, gardian exclusivist, sclivisit în tunica maron și mustața îndreptată agresiv, ca vârful de spangă, spre luminile ochilor, subordonându-se rolului său cu tăria, rare ori flexibilă, a bastonului de cauciuc purtându-l sacerdotal în pa'mele mânușelor din ață albă.

Frumuseți mai sunt în Chișinău, dar ca aceasta niciuna. Nu sunt străzi, ci o minunată grădină, mireasma ei se face

Muzeul Național

simțită în tot orașul. Un careu trasat între latura grădinii publice, strada Cuza Vodă, alta a Universității, închide privilegiate neuitată. Fie cât de târziu cel dintâi gând spre Chișinăul de odinioară se întoarce pe urma pașilor tăi, evocator, așa cum ai parcurs strada Iașilor într'o nostalgică întomnare, sub lumini și umbre de

lună, cu puzderia stelelor căzătoare și sonoritatea aproape elegiacă ce o făceau castanele desprinse de pe ram.

E recomandația sentimentală a urbei, dar nu mai puțin însuflețită de poezia gravă ce o turbură și-i adâncește, pentru cine a trăit în Chișinău, irezistibila-i chemare.

Ar fi să mai vedem arborii în roiuri dese, fel de fel, arțari, tei, castani, sălcioară mirositoare, paltinul înmugurit cenușiu și pufos, cu ramurile avântate după cât mai multă lumină, stăpânesc locul ca o dumbravă și întipăresc caselor, străzii, ogrăzilor, de dimineața până seara, succesiv nuanțele verdelui dominator. Se simte răcoare de pădure, aromă de crâng, iar la ferești, pe uluci și balcoane cresc plante agățătoare, grase svâcnind de sevă. Florile își au și ele împărăția. Mușcate roșii, verbinele mai ales, cimbrisor, rozetă, regina-nopții. Locuințele din piatră spongioasă caracteristică Basarabiei, ridică trepte până la ușa fără geamuri, având drept

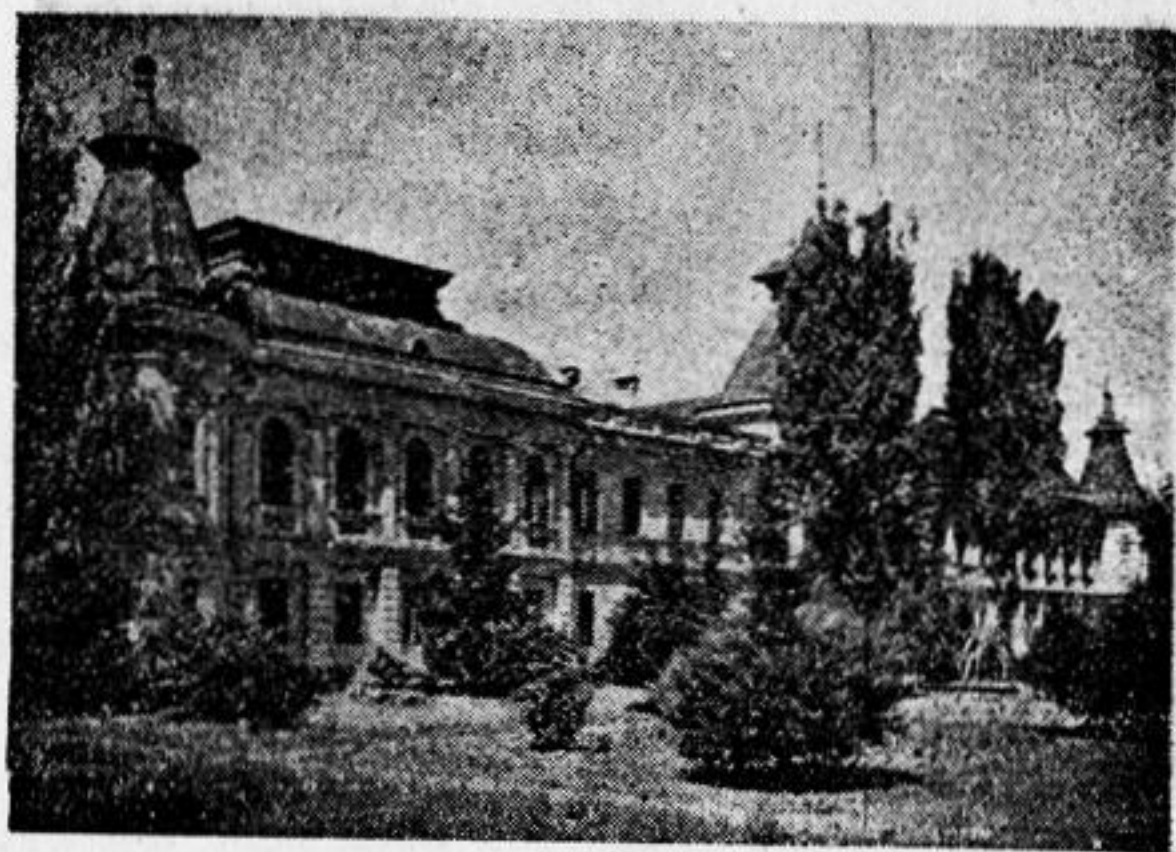
sonerie clopoțel de modă veche — nu apeși să sune — tragi sârma și răsună în toată casa clinchet argintiu, s'ar zice zurgălăi la sănii, ori la pian o sonată, posi-

Strada Universității

bil și a lunii, dacă nu apariție neliniștitoare, domnișoara Măriorica Dordea, bălaie ca inișorul, pieptănată cum pe vremuri, codițe împletite și cărare la mijloc, purtând pe umeri șal lucrat de mână și pe obrazu-i imaculat gropițele, două mărgăritare.

Se mai întâmplă câte un mesteacăn ocrotitor din firea lui și răbdător, în vecinătatea casei, dădacă argintie cu coroana dantelare continuu în tremur, oferindu-și

Liceul Hașdeu

soarelui frunza doar pe o dungă. Mesteacănul nu-i de prisos fiind permanent dispus să promoveze, conturând și mai precis caracterul singular al străzii Iașului.

Indată ce faci câțiva pași te reține locul liceul Hașdeu, în rândul frumoase-

lor licee din Chișinău. Grație certei concordanțe dintre aspectul și stilul prețios, pare mai repede o vilă, locuință ireproșabilă aristocrată, retrasă în penumbra boschetelor.

Au învățat carte pe băncile acestei școli Bogdan Petriceicu Hasdeu și Zamfir Arbore. Nume care înseamnă atât de mult pentru Basarabia. Amintirea acelor ani în care stă acumulată o magnifică sinteză de viață națională, a însuflețit întotdeauna cu un magic avânt tăcuta dar prezentă lor imagine, invocarea faptelor mărețe pe care le-au desăvârșit. Urmele vieții lor, ca și opera, consfințesc printr-o mărturisire fanatică cultul închinat Basarabiei, veșniciei ei românești. Căci ce poate fi mai românesc decât propovăduirea credinței în puterile de neînfrânt ale neamului de unde porniseră, credință trecută neconținut prin inima lor sângerândă. Și cu acest îndemn au prescris neîndurători, încă de pe băncile liceului, implacabila sentință de moarte. Și s'au ținut de cuvânt. Au pus-o

sub b'estem. Cu atât mai sguitor cu cât adolescența lor fierbinte găsea în convingerile și speranțele de atunci cea dintâi fulgerare a dragostei de neam, înțelegând că sentințele Marei Siberii nu sunt eterne. Mărturisindu-se într'acest chip au predicat, au sanctificat adevărul purtând făclia mai departe, într'o vreme când totul li se opunea despotice. Indurărilor nu le-au fost puține. Greaua desnădejde, surghinul, osânda temnițelor, foame, frigul.

....„Directorul Constantinovici se făcu roșu ca racul, apoi strigă, adresându-se către temnicer: Duceți-l în celula întunecoasă! Temnicerii se repeziră la mine și mă apucară de mâini, mă târîră afară din celulă și, aproape pe sus, m'au dus până la celălalt capăt al coridorului. Unul din temniceri deschise o ușă mică de fier și mă împinse într'o celulă întunecoasă, fără nici o fereastră. Ușa s'a închis, zăvoarele s'au tras... Imi aduc aminte că, în aceste momente de patimă, treceau prin mintea mea amintiri din viața în libertate-

te, din copilăria mea, petrecută în sânul familiei și la școală. Mă văd copil ca de vreo patru-cinci ani. Mama mea trăia încă, locuia în Chișinău, într'o casă mare, părintească. Era ziua intrării în oraș a icoanei Maicii Preciste dela Hârbovăț“... (*Zamfir Arbore : Temniță și exil*).

N'a plecat însă genunchii, nici unul, pe lespedea vreunei renunțări. Au continuat să ducă aceeași dramatică existență, având convingerea neclintită că sunt predestinați unui binecuvântat destin istoric, venit de dincolo de împrejurările protivnice.

În schimb ne-au dat cărțile capabile să infrunte orice vitregie. Pagini neuitate în care durerile câte le vor fi avut de suportat, ecoul lor s'a stins, lăsând pe celălalt mult mai înălțător. Cărțile ideale ale Basarabiei, apoteozarea trecutului național.

Zamfir Arbore, intelectualul de rasă— „căruia, dacă ură reclama, arghirofilia, arivismul, îi plăceau în schimb florile, animalele, cărțile și oamenii“ — autorul

„Basarabiei în secolul al XIX-lea“, operă de netăgăduită valoare, prin care vajnicul luptător notează cu emoționantă afecțiune darurile de mare preț ale pământului strămoșilor săi, punând pe prima ei pagină : „Hostem aeterna auctoritas esto“ Carte, cum s'a numit, esență de Basarabie și de frumusețile ei.

Bulevardul Alexandru cel Bun

Călătorul străin sosit la Chișinău, deci nefamiliarizat încă, în urma plimbării de-a-lungul Bulevardului Alexandru cel Bun și în comparație cu acesta suportă câteva ceasuri, paralel cu obsesia unui penibil sentiment al singurătății și pe acel de spații interplanetare, bine înțeles dacă și le va fi imaginat vreodată contemplând rolul de staroste ceresc al Căii Lactee, printre stelele înconjurătoare, oarecum în subordine... Comparația nu-i deloc deplasată, câtă vreme numita arteră, mai mult decât principală, închipuită ca o interpretare simbolică a nemărginitului, condensează viața în totalitatea ei. Datorită bulevardului, Chișinăul a binemeritat în ierarhia urbanistică a orașelor românești, ocupând măgulitor statistic rangul al doilea. Până și asupra stărilor de suflet exercită o in-

fluență cumpănitoare. Iubirile se înfiripă în fața cinematografului Orfeu, amăgite de irezistibile priviri ale Gretei Garbo, bolnav dilatate, incendiind inimile divine. Deasemenea, fluturând complicate prapori pravoslavnice, cortegiul funerar, prohodind, nu cunoaște alt drum de veci.

Există în mod natural o influență atât de considerabilă încât adeseori întâlnești oameni ce au aerul a-ți spune, și cu toată seriozitatea, că bulevardul e considerat la Chișinău o forță a naturii. Domină și supune totul. Clădirile, de altmintrelea masiv construite, par mai iute pretexte pentru dimensiunile lui incomensurabile. Forfota lumii, la ora 6 după amiază, pornind dela Banca orașului la Grădina publică, reamintește cu înduioșătoare fidelitate gravura iubită și uitată din anii copilăriei: Guliver înlănțuit se sbate zadarnic în țara uriașilor...

Odată ajuns aici urmărești revărsarea gigantică de piatră cubică pe lărgimea nefirească obișnuințelor noastre din vechiul

regat, înglobând până la celălalt capăt lungimea netă de șase kilometri.

După cum ulițele Cetății Albe dau în mare sau drumurile pământului tind către Cetatea Eternă, tot așa străzile la Chișinău se absorb în același punct—bulevardul. Fără excepție. Nu se pomeneste abatere dela stricta orânduire. Însăși existența urbei a împrumutat ceva din implacabilul sistem al liniilor drepte, pentru că au circulație curentă și valabilitatea unei axiome, îndemnul dictat în orice ocazie, — tot acolo ajungi. Adică în bulevard !

Străzile alunecă cu graba cursului de apă în albia fluviului. Planul orașului înțărește în bună parte impresia, mai cu seamă zona cuprinsă între „Alexandru Coțruță“ și „Orhei“. O dungă la mijloc, de precizie uluitoare, bulevardul, iar din lături, dobândind unghiuri calculate perfect nouăzeci de grade, străzile Tighina, General Dragalina, Cetatea Albă, General Broșteanu, Mihai Viteazul, Regina Maria, Regele Carol I, Universității, Iașilor, Cuza

Vodă, Unirei, Paul Dicescu. Dar cu toată strășnicia de perpendicular și meticuloasă disciplină rectilină, Chișinăul nu are nimic din rigiditatea târgurilor ursuze. Toamna chiar, sezonul burnițelor putrede, cenușiul caselor nu-i considerat un cenușiu amar. În intențiile vremelnicilor stăpânitori e de presupus a fi subzistat gândul de a adapta târgului nou, ridicat atunci, asprimea tipică așezărilor rusești, și nu-i exclus să se fi procedat în consecință, întocmindu-se o ordine după chipul și asemănarea negurosului Petersburg. În ce măsură s'a inspirat din el adevăratul ctitor al orașului modern, nu ne socotim în stare a scrie. Fapt numai că elegantul Fanthon de Verrayon Generalguvernator la acea epocă, excelent gospodar, convine într'altfel, preschimbând simțitor duritatea planului inițial. A contribuit, nu încapă nici o îndoială, pecetea originii sale franceze și conviețuirea cu suava fiică a vistiernicului Constantin Filipescu.

Ceea ce n'a îngăduit stilul nelegitim și întristător prescris la început a fost glasul pământului, taina nepătrunsă pe care nu o poate opri nimeni, glasul pământului veșnic. Clima îndulcită de răsuful Mării Negre, „vântul Nistrului“, cerul consolator și înălțimile prelungite peste Prut, o-ble. Dimitrie Cantemir a fost omul carele a deslușit și înscriind acestea, cum că din Iași în toiul zilei de vară se profilează pe lîman Cetatea Albă.

„Alexandru cel Bun“ împarte orașul pe din două după ce s'a desbărat de întortochieturile inestetice pornite la gară, dirijindu-se metodic cu școala Eparhială de fete prezentă pe „Muntele Athos“, dâmb remarcabil prin gingășia unei dumbrăvi fără greș. Mlădioșii mesteacănî, nostalgic foșnitor, fac semne pline de grații.

Urci puțin, având ridicăturile Vânețului fumurii în dreapta iar Biserica Ciufli ține cu tot dinadinsul să te previe că ai intrat în atmosfera unui oraș occidental. Biserica însăși impune nota distinctă, colo-

ritul delicat al exteriorului, grilajul de piatră, turlile prestigioase, cruci duble, la care trebuie să adaogi parcul miniatură întretesut de castani și bănci gata oricând să te dispună la visare. Mormântul ctitorului Athanase Ciufli străjuește poarta ornată ales, precum augustul tei rotat, către partea altarului, cerne flori și umbră deasupra troiței cu icoana Răstignirii și deasupra celor două morminte laolaltă, soț și soție adormiți întru Domnul.

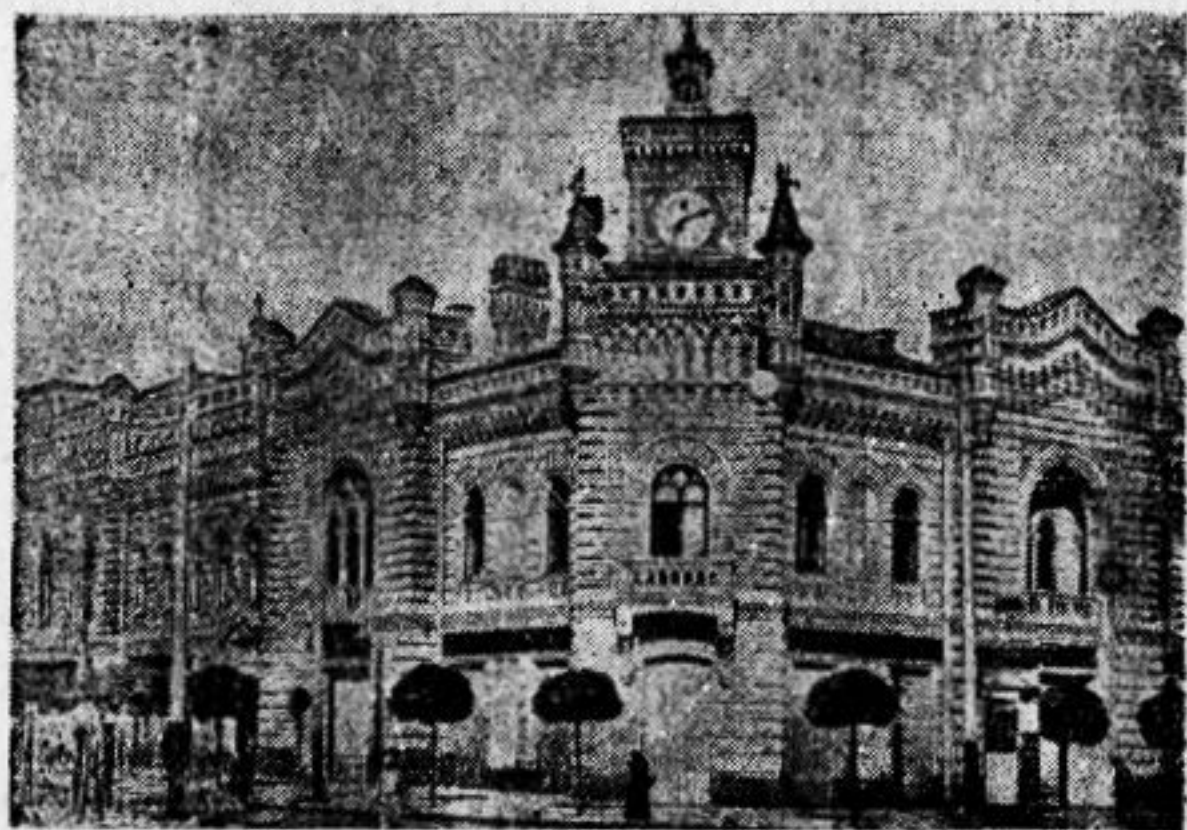
Piața își dă însă în petec. *Bazarul* tot bazar. Niște hardughii năpăstuite, dărăpănate, rău așezate și rău mirositoare. Din răspântia opusă — fatalitate — îi ține hangul sgâindu-se la tine, matroană ne-suferită, ceainăria „Odesa“, sordidă, și pe cât s'aude dubioasă ca intenții.

Piața împetrișată cum nu se află, prin care mișună toate noroadele pământului. O mie de colori de straie, caftane, jachete, rubașcă, zăbune, cațaveicile lipoven-celor, sumane, surtucuri și câte o pălărie de cucoană stil 1800, susținând pe ea gră-

dină de fructe date în pârg, ca pe timpul lui Pasvante Chiorul. Cel puțin șapte idiomuri mult prea diferite învâlmășesc ru-moare stridentă încât dangătul clopotelor nu-i poate ține piept. Lipovenii roșii parcă ar arde în foc sau parcă ar fi dați cu chinoroz. Nemți masivi și taciturni. Bulgari în zeghe de dimie groasă, vânătă, pe care nu o desbracă nici în Iulie. Polonezi subțiri pășesc în piață ca la sindrofie. Ovreii poartă caftane unsuroase, țilindru înalt, subțioară baston cu mânerul *cioc de găscă*. Și în urma tuturor, Daica, clăpăunul bazarului, boblete lesne de înșelat, numărând restul, dacă i-l dă cineva, trei ceasuri.

Hudița strâmbă se deșira, veacul trecut din dosul pieței actuale de-a-dreptul spre iarmarocul Chișinăului. În ciuda tuturor prefacerilor, hudița ține neatinse semnele altor zodii; strânsă în ea, cotită, uzată, mucedă. Cu toate astea e capabilă să dea curs, fie și pentru o clipă, unor întâmplări de care n'a fost străină.

Spun cronicile și amintirea locului că la 1877, din balconul casei boerului Cartargi, în preziua războiului cu Turcii, Ma-

Primăria

rele Duce Nicălai Nicălaevici, asistând la defilarea oștirii, a văzut cu ochii înălțimii sale înnecându-se un bou în noroiul hudiței.

Altădată, din mocneala târgului nestrămutată se ridica pe negândite, răzbind ca un chiot, goana Eteriei și viermuiala oa-

menilor de toată mâna și de toată seminția. Cu osebite birbanții palicari, porniți, cum le este năravul, într'o asurzitoare larmă. Incurcă drumul chiar pe margini de pavă, gâlcevitori, vicleni, fudui din născare și „evghenis din cap până'n picioare“. Impăunați, bătându-se cu pumnul în piept, știu toate câte sânt, netăgăduit, mersul lumii, firul vieții, zodia omului. Ghicește'n lună, citește'n stele și întoarce Fanariotul mortul dela groapă, nu-i vorbă, pentru cine are vreme să-l asculte. Bărbat mintos și meșter fără păreche, la o adică, dacă vrea, chezásuește obștii și cârstei fripți.

Și chihăiala asta de farafastâcuri nu are conținere.

Câte un pârlit de coropcar ogârjit, trăind de azi pe mâine, ruginit în șiretlicuri, având sehratlâcul ros și ceașirii peteciți, este și mai și. Pășește a ghenerar și nu-i dai de nas. Intră în vorbă semeț, uită de treabă. Pe tableaua spânzurată de gât, tinse la soare, colbuite ca vai de ele, po-

doabe muieresti, neprețioase găтели, le-a bătut Dumnezeu ; băsmăluțe turcești, nasturi de cristal, copci, gămălii, lese, cenghere vârstate, căpătaie de concii și un biet surguciu, jucărie de copii, cu pană de curcă plouată.

Cuvântând face spumă la gură, chișmolindu-se în para iadului, de-i dârdâie pe scăfârlie fesul mic împodobit de floarea nărânzie lucrată din ibrișin. Nimeni nu înțelege o iotă. Palicarul nu ia seama, toacă înainte zise și nezise, vărsând sudori șiroaie în josul nasului cât un parmac de gros, strângându-se în fleacul de musteață subțiată în unsoare dibăcită cu miez de nucă arsă. Mai la urmă se închină cu plecăciune, așteptând aplauze dela public. De geaba. Gloata de gură-cască îi întoarnă dosul.

Ii fierbeau, deunăzi, valurile minci-noase, pieritu-le-ar fi numele să le fie ! Cum că Eteria-i pâinea, cuțitul, sarea Evropei. Ac de jocul Turcului, slobozenia noroadelor, numai dacă, spre ferici-

rea neamurilor, nu trage unu haisă, altu ceală. Cât dreptu-ar fi lumina Fanarului. A bună dară mersul Moldovei în oblăduirea lui Pendadeca, până la înscăunarea prințului Gheorghe Cantacuzino, numai miere și lapte, știut este. Și mai abitir încă Duca, Rizo, Schina. Osebit Caravia. Albanez-nealbanez, cum se vântură vorba, viclean au nu socotească fietecine ce i-ar putea sta piedecă ? râse Grecul hohotit.

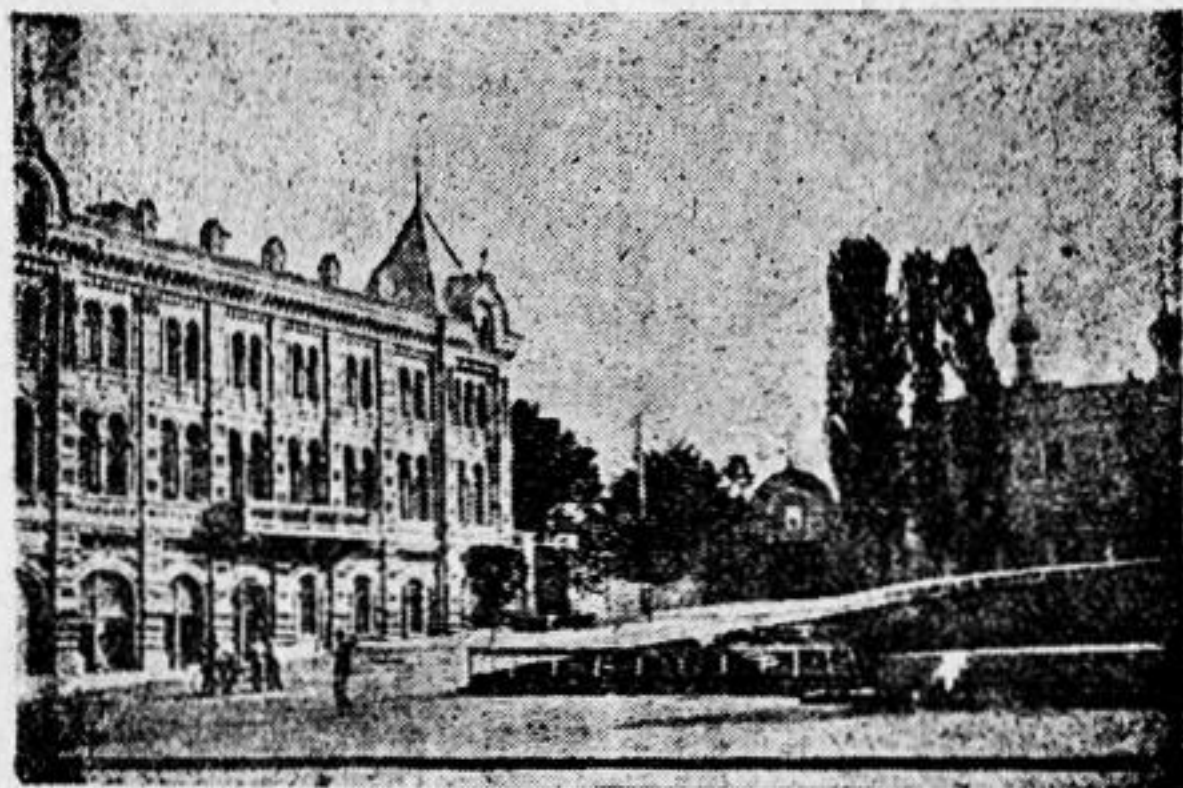
Mugi pe dată, alături, Sandu Tropoțel, staroste de iznavuri, boier ținutaș prin părțile Orheiului. Munte de om, inimă vitează, sdravăn la minte și la pumn, mugi, (întocmai așa), și-și făcu, înghiontind, parte până la urechea Palicarului. Nu stete oumpănă boierul ținutaș și începu plin de năduh — *Dunăre de mânios*.

— Cuvinți numai în tâlcuri ca beizadea Mitică !.. Care va să zică, lapte și miere ocârmuirea Albanezului ?... Dară ch'nurile, au lacrimile, au povara le-ai uitat, chir Svârlugă ? Și durerile câte au fost... Că ne-au coșit, și ne-au bătut, și ne-au

pus la plug ca dobitoacele — tâlharii ! Uitatu-le-ai?... Lapte și miere spuseși, boier cârcotaș. Cât despre Caravia, nu te poți, avuserăm și noi veste. Iși dă pe față, ușure, inima-i de câine. Cetești în iadul ei focurile Gheenei. A dovedit-o cu prisosință numa la Galaț, fiară : două mii de suflete, fără apărare, nici pricină, nici alegere, trecute prin iatagane în puterea nopții, de bâzdâcul Fanariotului... Ori, mai știi păcatul ? le-o fi dorit și lor miere și lapte... Spuseși parcă de lumina improșcată din Fanar. Ba chiar ai nimerit-o ! Ia să nu mori ? Nu ți-ar fi rușine ! Taman voi vorbiți, voi pismașii, trufașii lumii. Agurți înăclăiați în socoteli dinainte măsluite. Barani ce-și schimbă doară părul. Înăuntru duhul rămâne neschimbat veșnic și veșnic sterp... Ca la mata, bădiță, ca la Caravia, scursori din Pera, iasmă din Bosfor... Iar ca să mântuim tocmeala, socotința mea este că *oală de lut spoită nici dracu n'a văzut...*

Cu totul pe neașteptate terenul s'a îndreptat neted, perspectiva s'a deschis luminoasă și, ca la un semn magic, ai înă-

Mitropolia

întea ochilor încântați inima orașului. Sgomotul tramvaiului stăruie înnăbușit; șinele depărtate tocmai în mijloc unde, în parcelări ordonate înfloresc deditei, gura-leului și cărciumăresele specific basarabene, crețe, punctate cu un fel de brumăriu și alt fel de a-și pleca corola în spre lumină, puținel ca floarea-soarelui.

Centrul se bucură de o neobișnuită strălucire. Vitrinele magazinelor dau puțința să verifici imediat autenticitatea lucrului de bun gust și calitatea subțire în sensul că fiecare obiect prezintă garanția: Made... în București !

Orbitoarele lumini reflectate în geamurile de cristal, fac în serile fără lună, și mai catifelate faldurile neuitatelor nopți basarabene. E ceasul propice animației marilor bulevarde. La cafeneaua Zamfirescu, la Picadilly, la bodega Kovalschi au fost scoase mesele pe trotuar sub pălăriile vast multicolore ale umbrelor de pânză. Propriu vorbind, ești silit să recunoști consecvența principiului bucureștean și în această materie : se consumă bere Azuga regătenesc blondă, alune americane, patricieni sfârâitori, casată siciliană ori cel mult înghețată de vanilie, căreia nimeni, chiar Gospodin Ilia Ili Ilianovici din mahalaua Cavcazului, în cisme puturoase de iuft și țarist până în măduva oaselor, nu

o mai numește atât de imposibil, morojnoe.

În acest ceas al înserărilor, Chișinăul vorbește inimilor pe un ton patetic. Nu singur, fiindcă luna credincioasă obiceiului său, și complice, distilează, ai fi ispitit să spui, aromă de lumină captivantă. Și cu recunoscuta ei acuitate de simț poetic, nedesmințindu-și reputația nici de data aceasta, luna preschimbă bulevardul într'un ținut de rară puritate și de tainice visări.

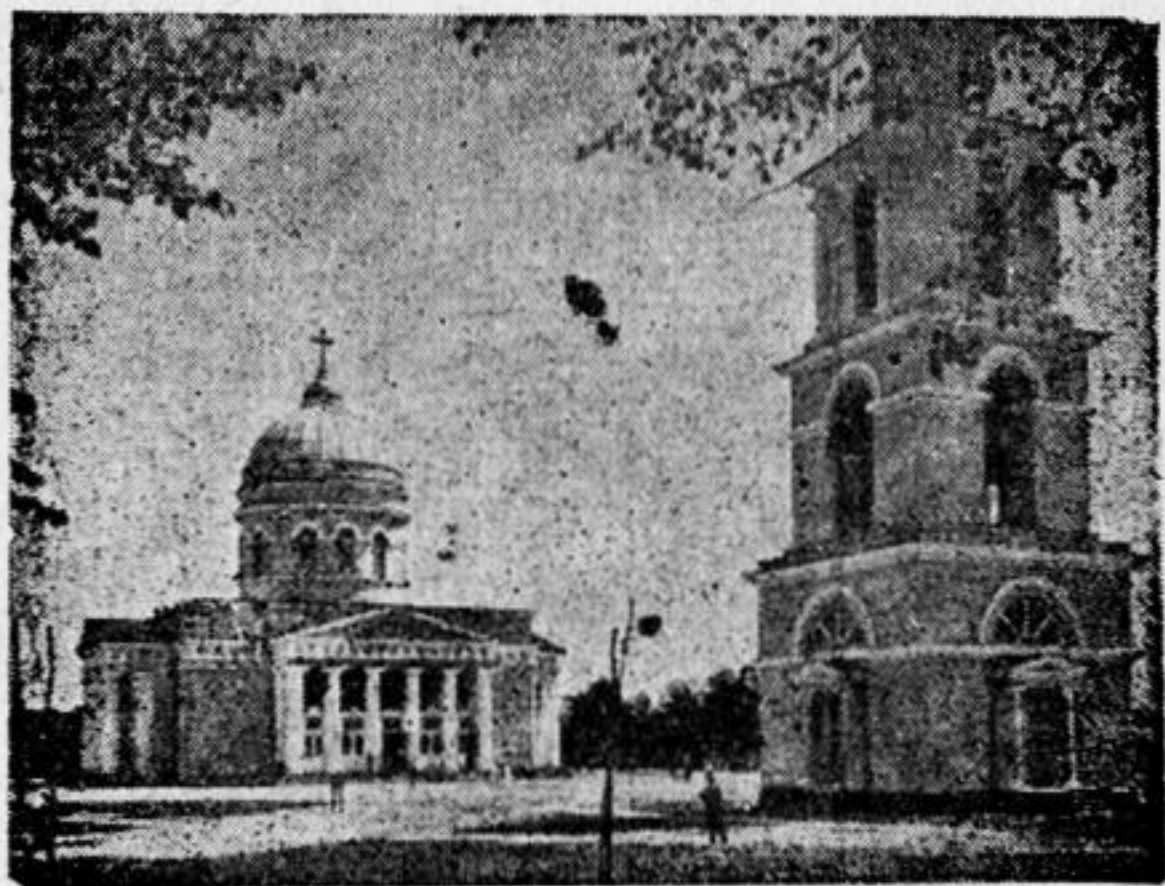
Au răspuns celor dintâi chemări insidioase ale lunii încântătoare mulțime de fete, cu ochii de fosfor, obrazul diafan, cu surâsul încărcat de bucuria vieții. Turburătoarea lor prezență nu poate fi decât consecința logică a efluviilor astrale năruite peste lume. Fetele poartă rochii în colori gingașe, pălării din paiu cu boruri fluturătoare aninând în partea stângă tandreța îmbujorată a unei imense flori de mac. Vocile lor desmierdătoare, socoate poezia — „Sunt mai palide ca lumina lu-

nii“... Deci nu te-ai mira câtuși de puțin dacă una din fete, desprinzându-se din rând, te-ar întâmpina șoptindu-ți : „Inima mea este o infantă în rochie de paradă“...

Exceptând consemnului general și implicit favorurilor inalterabile ale nopții, Primăria ocupă cu nesăbuită încăpățănare limita din fața necuprinsei grădini a Soborului, lipsindu-i orice exuberanță, în lunii vulgare, agasant uniforme ; veșnic îi ninge și-i plouă, iar coloare-i pământie respinge privirea și nu se lasă subjugată nici unuia din darurile peisajului natural. Vrând poate să împună prin mărime și grandios, ediliile secolului precedent s'au întrecut a dura de-a-valma, într'o silnică, desordine arhitecturală, alcătuirea hibridă din nenumărate turnulețe, ferestre ogivale, scobituri absurde în ziduri, firide cu butucănoase decorațiuni medievale, parese hipogrife, creneluri de pușcărie. Ciorile i-au luat în antepriză, să-și înjghebe cuiburi, hornurile toate.

Ne despăgubește reconfortanta apariție

a Catedralei, făgăduind pioasă cucernicie. Grădina care-i dă ocol, de proporții rar întâlnite, depărtează cu severitate polifo-

Catedrala

nia stridentă a celor patru străzi învecinate, ridicându-i împotriva rețeaua pomilor ce o apără înverșunat. Frasini contemplativi, iarbă deasă, poteca îngustă, prelinsă din dreptul ornamentului portal având ceasornicul încremenit la ora XII. Clopotul grav și toaca mărunțică nu vor

întârzia să bată, la ceasul utreniei, aceeași îndepărtată, nepământească invocație. Și mă întreb, dacă ascultându-le, nu mi-am simțit sufletul de-a-pururea rob al pământului basarabean ; fiindu-ne de atunci amintirea clipei, ce este lumina pentru floare...

La întretăierea bulevardului și strada Regina Maria, demn de admirat, atrage atenția palatul Băncii orașului, imitație de templu roman deși ne aflăm numai la Chișinău. Scara monumentală, pe frontispiciu un triunghi isoscel susceptibil a ne indica data construcției dăruită în caractere latine și, probabil, avându-se în vedere îngrijorarea deponenților, stau de pază, tronând la intrare, doi lei năprasnici, de piatră, celebri în toată Basarabia. Potrivit unei inspirații fericite squarul alăturat definitivează decorul clasic prin aceea că permite anticăriei instalată acolo să-și expună nestingherit, și încă în primul raft, coperta Epodelor lui Horațiu. Trebuie să punem la socoteală și mozaicul întocmit din plăci de bazalt închipuind desenul

unei amfore, arbuștii exotici și, în sfârșit, noaptea, ca să mă slujesc de expresia conului Nicu Dunăreanu, noaptea cu văzduhul mediteranian.

Just e că bulevardul se face adeseori forte să demaște și o altă disciplină a sa particulară. Proba cea mai evidentă, duminica, face aluzie și cântecul, duminica între 2 și 4 dintr'un capăt în altul. Sunt prezente toate sau în orice caz nouăzeci la sută mahalalele. Să-i vezi, se țin de mână lanț șase câte șase, flăcăi și domnișoare ronțând exclusiv sămânță, în timp ce ordonanța Primăriei, deși afișată vizibil și ostilă procedeului, nu-i capabilă să împiedece jerbele cojilor obținute printr'one mai pomenită dexteritate a limbii și strânse ciorchine în jurul gurii, pe de altă parte scuipate vertiginos cu dezinvoltura jocului de artificii. Restricțiile, firește, au nevoie de îndelungă adaptare, chit că durează, ca în situația prezentă, de mai bine de douăzeci de ani. Ca atare, la Chișinău, esențialmente, totul se confundă sau se su-

plinește. Rubașka cu sacoul ultra modern tăiat impecabil ; pălăria borsalină cu căciula pestriță netezată de moț, întocmai unui ceaun, anume suspendată, nu te dumirești prin ce miracol, în vârful hălăciugei de păr, pentru o cât mai evidentă punere în valoare și cochetăria unei foarte complicate frizuri muscălești numai ondulări, vârtejuri, rotocoale ; pantofi opozabili cismelor cu carâmbii moi și tocuri înalte, aproape femeiești ; palton de biber și șuba cât un pogon duhnind a oaie, a cuptor și a basamac ; semințe de floarea-soarelui și pastile de ciocolată Urs de Dorna ; obrazuri rase perdaf în vecinătatea bărbilor sălbatece amintind de Ivan cel Groaznic din cinematograf sau, deopotrivă, chipul lui Tolstoi la Iasnaia Poliana, arând cu calul său bălan înhămat la plug de lemn ; armonica și țambalul ; vinul Ali-gouté și țuică de Văleni ; Ru-soaica lui Gib Mihăescu și Ana Karenina ; trăsuri de mărimea unei roabe cu un singur loc și un singur telegar stingheresc vi-

teza mașinilor Lincoln model 1935 ; cântece de stepă trăgănate ca o boală fără leac, acordându-se șarmant delirium-tre-

Banca orașului

mens-ului isteric din jazz-band-ul cântăreței de local select, Jety Fior ; cvas și mămăligă ; limonadă și blâni ; Gogu „șmecheru la dame“ precum Vasia nefericitul... Și alte multe de felul acestora.

Se cuvine semnalat, în răspântia grădini publice, vechiul Seminar. Zidurile care

nu sunt frumoase, ziduri veștejite și pătate de vreme, înalță totuși în amintire și în interiorul îmbătrânit rezonanțele solemne armonizate cu însăși spiritualitatea românească. Din îngânarea lentă a neuitatelor versuri ce-ți picură în sufletul subjugat, se înfiripă un chip de sfânt cu ochii arși de văpaia viselor neîmplinite ale neamului său, desăvârșind la masa săracă de poet și în curățenia aproape ascetică, adorație supremă — *Limba noastră*. Seninul Al. Mateevici. Ni-l închipuim trudind la cadența unui vers, notând imaginile, gândurile, sentimentele profunde, în camera ce nu era mai încăpătoare decât o chilie. Pâlpâe gazornița cu licărire de ceară estompându-i profilul peste pagina albă. Ochii aceia negri, profunzi, superbi ochi de poet vizionar prin care se deslușește sufletu-i cald, așa cum ni l-a păstrat ultima fotografie din anul 1917, anul morții.

Mult mai târziu am răsfoit cu religiozitate un caiet școlăresc, filele liniate mă-

runțel, carnetul său de poezii, datat Mă-răsești 1917. Greșim oare dacă am afir-ma, rămânându-i recunoscători, că prin opera preotului poet — am trecut Prutul. Prutul cu legendele și cântecele lui fru-moase — „pe care creștinii îl cred sfânt și în apa lui fac Iordanu ; Prutul care-i tot drumeț mergător și nu se mai hodi-nește și dă mai fuga decuseară și mezu nopții după porunca lui Dumnezeu, iar la sărbătoarea Iordanului se întâlnesc cei de peste Prut cu iști dela noi, că vezi, noi cu dumneavoastră suntem frați, numai, că nu putem da mâna totdeauna de Prut“.

Versul lui Al. Mateevici scandează în undulări ample asemănătoare solului pro-vinciei, impregnat de nostalgia particulară locurilor și oamenilor ; toamnele cernite, nopțile albe de prea multă lumină ; dru-murile noastre revelatorii „drumuri de os“, colindate în anii adolescenței, tocmai prin ele sortită încântărilor, reveriei.

Autentică prezentare, prefață Basara-biei, poezia lui Mateevici. E condensat în

bună parte materialul documentar de care ai nevoie. Mai mult încă, sufletul ei.

Prin tălmăcirea sublimelor năzuinți din *Limba noastră*, Mateevici rămâne un mare poet. Cuvântul românesc căruia autorul îi asigură o glorie nepieritoare, statornicit și îmbogățit în imagini de legendă, de credință, de eroism, formează tema operei sale, operă pecetluită, ca un ideal de sânge, cu jertfa propriei sale vieți, la 29 de ani. Poetul basarabean a izbutit să realizeze un cântec etern al rasei, cristalizat sub semnul neînvinselor virtuți naționale.

*Limba noastră-i o comoară
In adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.*

*Limba noastră-i foc ce arde
Intr'un neam ce fără veste
S'a trezit din somn de moarte
Ca viteazul din poveste.*

*Limba noastră-i numai cântec,
Doina dorurilor noastre,
Roiu de fulgere ce spintec
Nouri negri, zări albastre.*

*Limba noastră-i graiul pâinii
Când de vânt se mișcă vara;
In rostirea ei, bătrânii
Cu sudori sfințit-au țara.*

*Limba noastră-i vechi izvoade,
Povestiri din alte vremuri
Și cetindu-le 'nșirate
Te'nșiori adânc și tremuri.*

*Limba noastră îi aleasă
Să ridice slavă'n ceruri,
Să ne spuie'n hram și'acasă
Veșnicele adevăruri.*

*Limba noastră-i limba sfântă,
Limba vechilor cazanii,
Care-o plâng și care-o cântă
Pe la vatra lor țărani.*

GEORGE DORUL DUMITRESCU

*Limba noastră-i frunza verde,
Sbuciumul din codrii veșnici,
Nistrul lin, ce'n valuri pierde
Al luceferilor sfeșnici.*

*Inviați-vă dar graiul,
Ruginit de multă vreme,
Ștergeți slinul, mucegaiul
Al uitării 'n care geme.*

*Ștergeți piatra lucitoare
Ce din soare se aprinde
Și-ți avea în revărsare
Un potop noi de cuvinte.*

*Și veți plânge-atunci zadarnic
Că vi-i limba prea săracă,
Și-i vedea cât e de darnic
Graiul țării noastre darnic.*

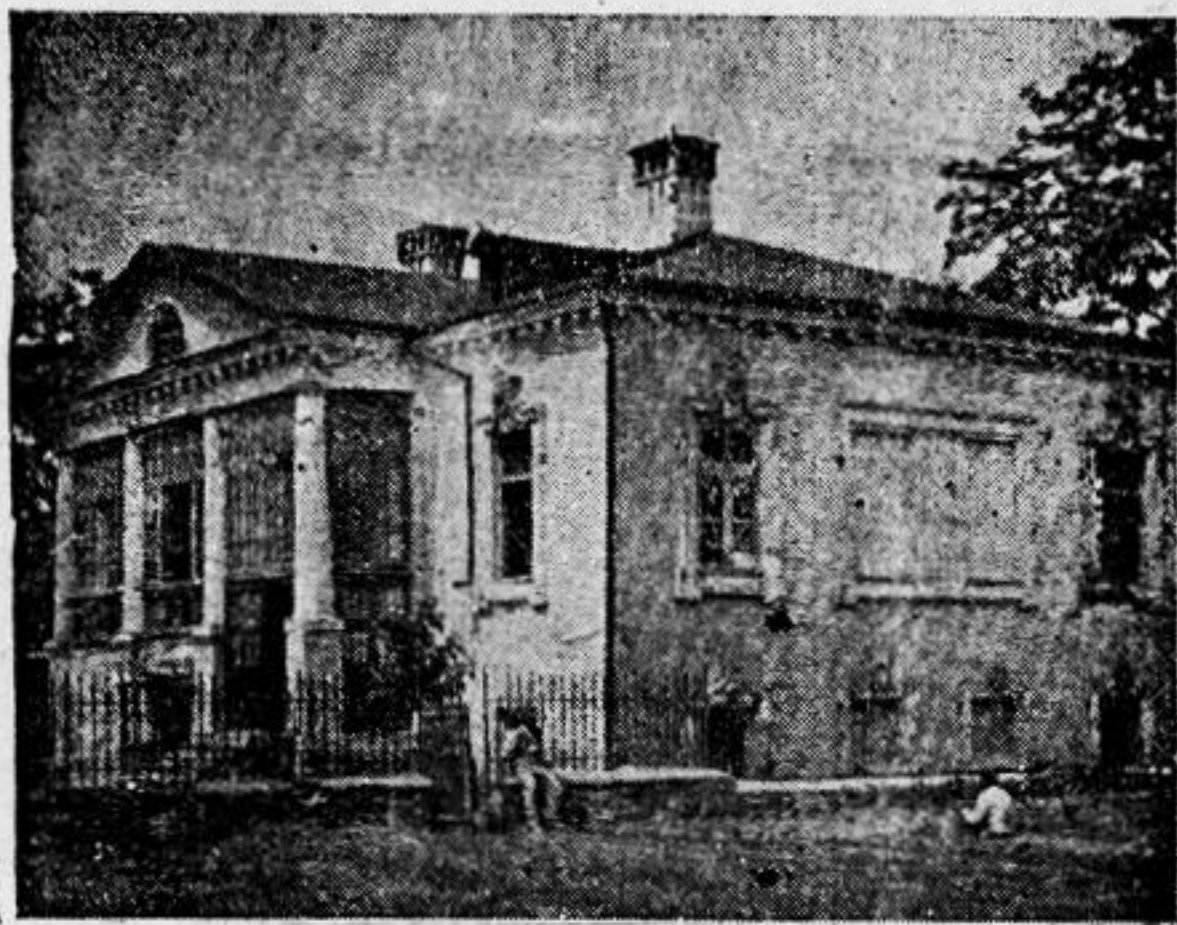
*Răsări-va o comoară
In adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșia revărsată.*

La grădina publică ajungi de unde vrei, când vrei, pe unde vrei, neîmpiedecându-te absolut nicio restricție. Îndeplinește, așa dar, oficiul generos de gazdă atotprimitoare, atotștiutoare, atotiertătoare. Duzi adiind frunză netedă și lucie o feresc de indiscreția necruțătoarelor priviri sexagenare. Domeniul prin excelență al tinereții și al cuvintelor pătimase. Bătrânețea nu are ce căuta aici, pentru că a uitat se vede sau nu vrea să-și aducă aminte că și dânsa a parcurs odinioară, oftând, aceleași cărări înflorite.

În virtutea acestor considerațiuni foarte legitime, aleele tănuite au împrumutat din capul locului procedeele tehniceii lui Wateau „liric șerpuitoare, cu mult roz, alb și argintiu“.

Poziția grădinii este într-o câțva excepțională, formând un patruleter cu laturile trase precis de străzile Regele Ferdi-

Casa boierului Doni i

nand, Cuza Vodă, Carol I și Bulevard. Fiecare din ele pornesc două intrări pline de tentații, care chiamă pașii într'acolo. Îți fac impresia liniilor concentrice dirijate spre anumit punct, fiind strunite în careul central unde cântă muzica militară.

rare ori, dar se sparg semințe în mod obișnuit, se citesc gazetele și într'o înverșunată dialectică s'a pus țara la cale.

Chioșcul la fel pagodei chinezești oferă din ochiurile geamului tăvile cu prăjituri respingător vopsite, sticle eprubete de sirop zis sitró, cvas răcoritor și săculețul de floarea-soarelui. Se trudește din prag să-și afirme grațiile patroana, având figură de înger isgonit și sprincene pensate fatal. E așa de urâtă că-ți pătează privirea, întinează frumusețea grădinii. Zâmbetul pietrificat și în păr prinsă bleg o floare de nufăr — dracu știe unde a găsit-o. Culmea, o mai chiamă și Hona.

Cine și-ar putea închipui că doar capriciul sorții a făcut ca poza de predestinat al baftei, domnul Gură Mare, cum l-a botezat atât de plastic și decisiv țăranul basarabean, să ajungă a orna spatele chioșcului printr'un maldăr de afișe. Domnul Gură Mare candidează la deputătenie, domnișoara Hona la un perpetuu nemăritiș. Nu-i același lucru, negreșit, dar cetă-

tenii Chișinăului au intuit cu foarte sensibil bun simț exemplele lor ca nefaste, ceva corespunzător secetei, tifosului exantematic, comunismului. Placa fotografică l-a surprins pe domnul Gură Mare surâzător, savurând de sigur anticipat satisfacțiile viitoare ce le scontează de pe acum în seama bugetului primăriei ori, în extremis, sorgintei sigure a uzinei electrice. Prin urmare domnul Gură Mare e cu totul refractar adevărului formulat cândva de omul prob care a fost Pavel Gore, „Basarabia de astăzi are nevoie de patru lucruri: cinste, dreptate, gaz și sare“.

Afișul electoral promite alegătorilor, mană cerească, deoarece unui candidat parlamentar nu-i este îngăduit să-și trădeze, ar spune Caragiale, idealul pe care nu-l are. Domnul Gură Mare își dă seama cu mirosul lui de vulpoi în bătrân în rele, că domeniul promisiunilor stă în contradicție miraculoasă cu acel al ținerii de cuvânt, după ce vii la putere.

Vorba dumnealui : Cu miere se prind muștele. Sau cu cleiu !

Grădina prezintă marele avantaj de a-ți oferi din primul minut și o singură ochire un ansamblu perfect. Acordurile orchestrei restaurantului Londra, instalată pentru cât mai complete bucurii estivale într'o îmbucătură a parcului, străbat melodios inserările de indigo aducând vag cu ale mării, câteodată. Plopii, în continuarea Teatrului Național, se înfioară cum le-a fost dat plopilor de când lumea să se înfioare, în timp ce unul din ei de o inegalabilă svelteță, prin nevăzute fire ori misterioase fermece — mai știi ? — silește luna să-i vie drept în vârf, conform imperativului poetic — ca un punct pe i !.. Totuși teii au ultimul cuvânt. Seninătatea lor cuceritoare și mireasma din luna Mai dau puțința săvârșirii unui miracol. Orașul se înfrumusețează, se tămăduiește ; nobilele crengi aromitoare împart mărinimos voluptosul parfum. Astfel se explică, de ce nu poate fi numai o simplă întâmplare faptul că în

grădina publică băncile sunt mai singurate, ființele perechi, iluziile contagioase... Și în târg, dăruindu-i-se din reversul medaliei aceeași vrajă, nimeni nu rămâne insensibil.

Să ne amintim că pe sub bătrânul ulm și-au purtat neliniștile de o clipă, emoțiile, întruchipările de artă și Costache Negruzzi și Alexandru Pușkin. Au suferit și au iubit sub bătrânul ulm. Ce omagiu de grațitudine mai superb ar nădăjdui Chișinăul? Anii trăiți la Chișinău, ani din fărâma de existență profund tragică a lui Pușkin, au provocat saloanelor protipendadei subiect inepuizabil de certuri, ură, bârfeli sau în egală măsură seducător exemplu de poezie eminate romantică. Frumusețile „orașului blestemat“, Pulherița Vorfolomei, Tarsița Iacobachi, Mariorița Rali, Sofia Săndulache, Maria Nillo, Greaca cea frumoasă, Calypso, în deosebi, i-au fost muze inspiratoare. „Dacă vii prin Chișinău, scrie poetul lui Negruzzi, îți voi pre-

zenta pe Greaca ce s'a sărutat cu Lord Byron“.

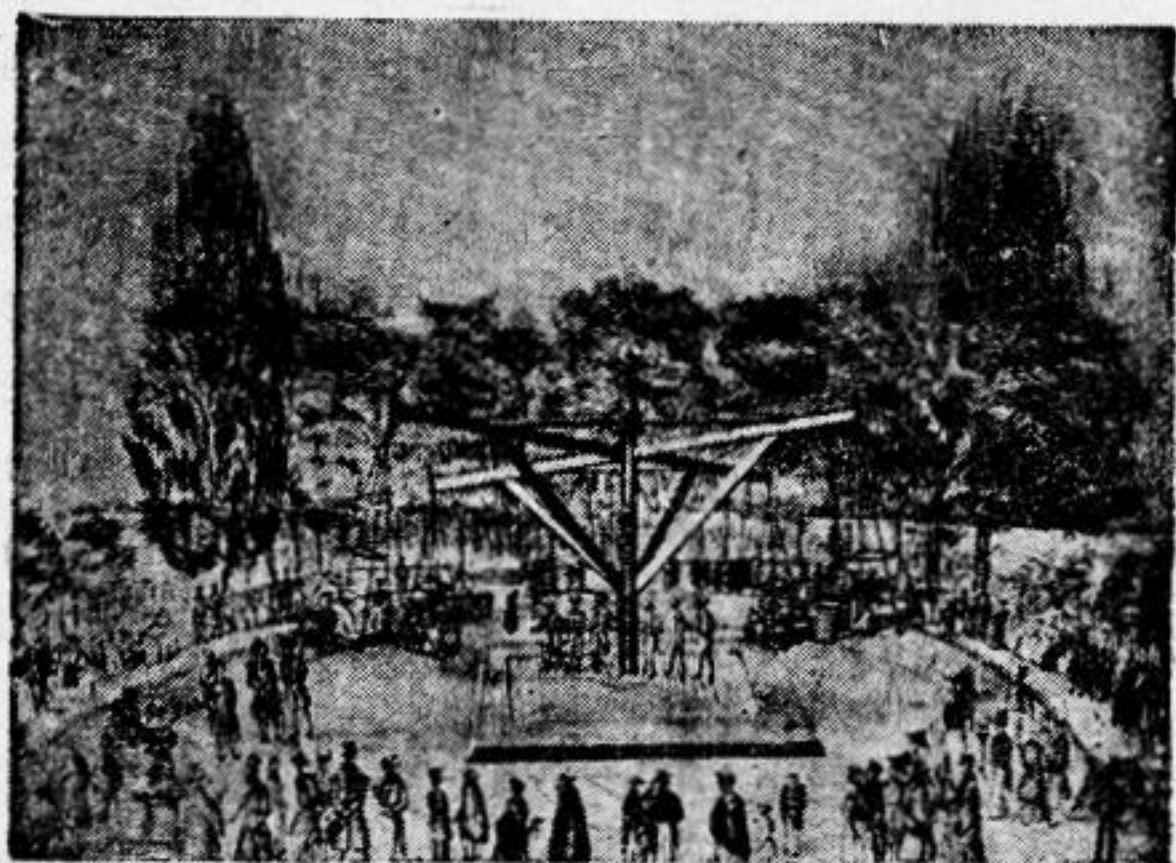
..., Tatăl meu și cu mine, își amintește Costache Negruzzi, după ce am petrecut iarna în ținutul Hotinului, în vara anului 1812, ne-am dus la Chișinău ca să ne întâlnim cu rude, cu prieteni, cunoscuți, refugiați ca și noi. Era curios a vedea cineva atunci capitala Basarabiei, atât de deșartă și de tăcută, cât se făcuse de vie și de sgomotoasă... În toată această societate de emigranți și de localnici, două persoane numai îmi făcură o tipăritură neștearsă. Acestea erau un om tânăr de o statură mijlocie, purtând un fes pe cap și o jună înaltă fată învăluită într'un șal negru, pe care îi întâlneam în toate zilele la grădină. Aflai că junele cu fesul era poetul Pușkin, ce avu un sfârșit așa de tragic, iar tânăra cu șalul, Greaca cea frumoasă, o curtezană emigrată dela Iași, numită Calypso. Calypso umbla tot singură. Numai Pușkin o întovărașea când o întâlnea la grădină. Câteodată însă când citeam poe-

ziile marelui poet, și mai ales „Șalul negru“, aceste versuri ce sunt un poem întreg făcut înadins pentru tânăra fată, îmi aduceam aminte de acea femeie cu chip îngeresc și voiam să știu ce făcuse...

...Intr'o seară a lunii Noembrie 1824—era ploaie și vișcol — la poarta mănăstirii Neamțu ajunsese un june om, care cerea voe să intre. Hainele lui erau străbătute de apă, și el semăna obosit de ostenală. Portarul îl primi și îl găzdui până a doua zi, când, după cererea sa, îl conduse dinaintea starețului. El arată că fiind un tânăr străin și orfan voește a se călugări. Starețul îl rânduiește spre ascultare la un bătrân sihastru ce locuia afară de mănăstire în cea mai mare cucernicie și umilință. Intr'o dimineață, chemând sihastrul pe ucenicul din chilioara de alături și văzând că nu-i răspunde, se duse ca să vadă ce face, dar îl găsi dormind somnul cel de veci.

Când erau să-l îngroape, se găsi pe pieptul lui o hârtie în care scria aceste : „Gre-

șit-am, Doamne ! Păcătuit-am, Doamne !
și nu sunt vrednic a mă uita la cer ; dar
covârșească îndurarea Ta mulțimea fără-
de-legilor mele ! — Doamne ! miluește și
iartă pre păătoasa Calypso !“

Scrânciob în Grădina publică (1850)

Pe latura de nord, flancând clădirea
Teatrului Național, își împletesc ramurile
oțetari și duzi precum și o specie curioasă
de pomi a căror coroană fistichie aduce
uimitor cu poziția unui morcov crescut

vice-versa. Specia a fost tratată și de d. T. Arghezi, se înțelege dela sine că în ideale condițiuni : „*Chișinău*. Pe Bulevardul Alexandru cel Bun, dau o umbră în evantaliu niște pomi ciudați. Ramificația lor de zeci de metri în sus, fără trunchi, începe numaidecât, dela pământ, ca la legume.

— Te rog, poți să-mi spui dumneata, pun, scoțând pălăria, unui trecător, întrebarea, ce fel de pomi sunt aceștia? Trecătorul e un Moldovean, cu graiul nespus de dulce. Stă un moment, visând în fundul continentului, și răspunde cu o liniște care mă face să tresar :

— Ce să fie ! Plopi de Turkestan”.

Teatrul Național, sala în care scurt timp după Unire prezența irezistibilă a lui Leonard, prințul operetei, nu mai puțin al orașului, înnebunea pur și simplu Chișinăul.

Cu câtă însuflețire au fost întâmpinate ulterior reprezentațiile trilogiei lui Delavrancea. Sala împrumutase cadrul neaș-

teptat din lumină mai strălucitoare, cu nu știm ce vibrație adâncă și entuziasmul delirant al spectatorilor. A fost, scria cineva dintre gazetarii basarabeni, un răsărit de soare...

Clădirea Teatrului Național, „unde pe vremuri boierii treceau în jocuri de cărți și chefuri cu lăutari, în mâinile străinilor vicleni, munca țăranului și avutul dela strămoși“ (*Ștefan Ciobanu*) servise la Ruși clubului nobilimii, desvăluind astfel o înfățișare simplă, liniară, destul de drăguță. Nobilimea, clasa privilegiată și neîndoios cea mai parazitară, își ținea aici reuniunile. Faima lor nu ajunsese, în unele privințe, până la cer ca a cetății Ninive, ci numai la Odesa. Exista un mareșal al nobilimii, o carte a ei, ierarhia titlurilor nobiliare, cât despre distincții arborau sumedenie fastidioase embleme și insigne. La ce vor fi folosit poporului basarabean, greu de deslușit. Privind cu o vie curiozitate unul din blazoanele acordate „prin mila împăratului și prin atot-

puternicia sa“ simți nevoia să admiri, de pildă, fantezia creeatoare din nimicuri a lui Al. Al. Buche, membru Societății istorico-genealogice sau P. Brasucov, șeful secției blazoanelor. Desenul întrece orice închipuire. Căci ce semnificație pot avea? Aripă de pasăre anume desfăcută în sbor, o stea în șase colțuri, o coroană împărătească, arc sbucnind săgeata, panglici fluturânde, un moț de cal, un ceaslov deschis, za de fier în două canaturi, grefată pe unul o cheie de cetate încadrată de trei stele și în fine dâră semi-circulară, citată în litere gotice, o maximă populară raportată la onoarea civică.

Prin fața clubului nobilimii vor fi trecut în iureș muscălesc săniile tuturor iernilor cumplite. Și nu e greu să ne imaginăm, în special dacă ninge, seara de bal, la clubul nobilimii. Troica este svârlită ca într'un vârtej al zăpezii. Galopând avansat în ropot scurt și nervos, șargul de mijloc are crupa înspumată, frâu cu pâruze, jugul clopoșeilor sunând muzical și

ceilalți doi prăstieri, flutură valtrapul de abaioară pe țesătura cărora buchetul florilor de yacint întruchipează pajura bicefală.

Înăuntru blagorodnica solemnitate ridicolă ajunsă la cea din urmă expresie. Localnicii i-au identificat cu un nume generic — Polhuzin, reputatul personaj din comedia „Când ești prea deștept”; neîndoios, spun dânșii, neghiobia este pe întreg pământul la fel și în modul aceasta „Chiar de-ai fi Ivan cel Groaznic tot prost rămâi“¹).

Obscuri moșieri de provincie — „elită creiată cu foarfecele și cu cnutul”. „Dvorenii, boieri încuscriți cu multe neamuri, mai ales cu Rușii în dorința de încăftănire, au ieșit flori fără nicio culoare” și fără inteligenție. „Cea dintâi clasă socială care se înstrăinează, fie din cauza încuscrii cu familiile rusești, fie din cauza diferitelor interese materiale, este *boierimea* în majoritatea ei. (Ioan Pelivan).

---

1. Proverb rusesc

Sufocați de îmbuibare, căzuți ca din cer, vădesc un cod al manierelor petecit și fac drum întors prin săli, suportând în adâncă și mută resemnare chinul jachetei prea strimte de coloarea urzicii. Figuri șterse care nu exprimă nimic sau cel mult, „că gura le este leica dosului“¹). Numai fudulia de ei — „sunt fuduli și-și țin ifosul ca și capra coada'n sus ; laptele caprei e rece pentrucă ea ține coada'n sus și-l suflă vântul pe dinapoi de i-l răcește“²).

Fudulia descendenților lui Feodorovici Liapkin-Tiapkin din „Revizorul“, a unui costum înzorzonat cu guler țeapăn până la urechi și patru șiruri de bumbi auriți, ca și aceeași fudulie a favoritelor pe obrajii congestionați, măraciniș de păr nedefrișat cutropind ridicătura pomeților până aproape de măgelele ochilor apoase, galbene spălăcit și veste de totodată.

Sanctiunea proverbului autohton e de netăgăduit, așa că de prisos să le despici

---

1 Proverb basarabean.

2, Zicală basarabeană.

în patru firul existenței strâmbăcioase : *La cel ce joacă bine coasa nu taie.* „In fond, ei erau mai mult supușii umili ai unui stat străin și îngrășămintele pentru o cultură străină lor. Cultura artistică și literară, organizarea de stat, le era în mare măsură aproape străină. Mulți din ei erau mai cu seamă tipurile de decadență și descompunere din lucrările artistice ale lui Gogol, Cehov și Gorki. Cultura artistică și literară au trecut pe lângă cei mai mulți fără să-i atingă, fără să-i miște, fără să-i transforme. Izolați, fără gazete, fără reviste, fără literatură, fără artă, trăesc cum au trăit : dorm mult, mănâncă mult și bine, se mișcă încet, rumegând vechile idei împrumutate, iar din actualitate mulțumindu-se cu ce le dau telegramele. (*Dr. P. Cazacu*).

Doamnele ilustrațiilor cavaleri, multe din ele model de frumusețe și în același timp modele ale genului, împrăștie valsând aroma parfumului Vievitz și a pudrei Aphrodita. Arborează pieptănături ca ale

doamnei Daphin, importate cam târzior din Parisul tuturor ispitelor mondene, găsindu-și totuși la Chișinău o utilitate extraordinar de actuală. Răsfăț de bucle lungi, prinse după urechi într'o diademă înstelată, ridicate către frunte și creștet acolo unde cochetăria femeiască a confecționat din atlas, buchet minuscul, de presupus un coșuleț delicat ce lasă să se răstoarne în coc puzderia florilor de myosotis.

Făpturi frivol capricioase torturate de imagine de decepții și tristeți. Destrămatele priviri pierdute definitiv într'un vis etern irealizabil oferă icoana impresionantă a sufletelor slabe în veci neconsolate. Și împinse de un demon exersat se abandonează palpitând de emoție sublimelor lacrimi ale poeziei. Cu o singură condiție: să se cante acolo dragostea, numai dragostea !... Folosesc de predilecție, în nota epocii, versuri clorotice de-ale poetesei Marceline Debordes Valorme, ciripite într'o franțuzească aproximativă plină de greșeli delicioase.

*N'ecris pas ! Je suis triste, et je voudrais m'éteindre ;
Les beaux étés sans tois, c'est l'amour sans flambeau.
J'ai refreime mes bras qui ne peuvent l'atteindre ;
Et, frapper à mon coeur, c'est frapper au tombeau ...*

Nu cutează nimeni a concepe, excep-
tând amoroasele suspine colecționate ne-
sățios din lecturile cu care-și otrăvesc su-
fletul — Georges Ohnet, Lamartine, Ju-
covski, George Sand, cărțile lui Simbad
marinarul, „Cavalerii lebedei“ de M-me
Genlis; Derjavin, Vivina Siminova — că
nimic altceva n'ar fi în stare să le impri-
me — profilul palidelor fecioare. Dar rea-
litatea e mai simplă și mai elocventă. În-
tâi de toate, doamnele au deviză ceea ce
George Sand, pasionată amantă, a spus în
mod absolut despre iubire, virtute și fe-
meie : virtutea femeilor este iubirea. Chi-
șinăul și cu el odată Basarabia știe ce se
ascunde sub înșelătoarea lor aparență. Au
aruncat de circumstanță voal transparent
deasupra păcatelor ce le mistuie și în com-
plectare sorb meșteșugit zeamă de lămâie.

Metodă admirabilă a da seducătoare transparentă obrazului și nici urmă de bănuială soțului multiplu încornorat. Numele și le acordează desmierdător pe portativul diminutivelor rusești, în si minor și ci articulat, Nadejda, Nadea, Nàdicica; Sofia, Sonia, Sonicica ; Vera, Vèrocica; Liuba, Liubovi, Liubicica; Manea, Mànicica; Tànicica, Olìcica, Kàticica, Jènicica, Vàlicica... Femei năvălitate și pentrucă veni vorba s'o spunem pe șleau, unse cu toate ali-fiile adulterului. Astea sunt femeile nobililor cavaleri. Practică, e în afara oricărei îndoieli, pe o scară neîngăduit de întinsă, dragostea lipsită de fandoseli, robustă, cătuși de puțin romantică. Mirajul poeziilor lui Lamartine, nimic de zis, e recomandat în ceea ce privește balul și ochii târgului. Dar pentru Husarii Tatianeii ?

Husarii Tatianeii recrutați din aristocrație și fasonați din aceeași plămădă. Surâd trufași, calcă măsurat, bat pintenii cismelor de teletin, îndoindu-se o leacă din șalele

terciuite în corset, majoritatea obișnuind lorgnon, frizură încârlionțată, mândire cenușii lucrate la Kiev, Kiiov, localitate care mai înseamnă și mama orașelor ruse; își dau cu vopsea pe buze, cu unsoare grasă pe păr și miros a tabac și a mosc de te trăsnește. Hărțăgoși își ascut nările în direcția doamnelor, cu agresivitatea și sborșeala proverbială. Cutezători, gata să înfrunte inamicul absent, vadra de votcă și partida de stos prelungită două săptămâni. Au cu ce da rufeturi Husarii Tatianeii !

Se intră la clubul nobilimei ca într'un trist muzeu. Pe pereții rotondei vezi înșirându-se tablourile în mărime de trei ori naturală, reprezentând în luciri teribile, de coroane, hlamide, sceptre, pietre scumpe, — tenebroasa încruntare imperială.

Ca o introducere în materie, pictura grozavei Poveste de pe Don, redată într'o vâlvătaie aprinsă ca flăcările iadului : apariția căpeteniei, Denskoii, înconjurată

de Tătari în luptă ; ciorile croncănesc, lupii urlă, copacii s'au desfrunzit, vulpile latră, iarba s'a uscat.

Vin apoi unul după altul, toți pravoslavnici, toți binecredincioși, toți măriți, toți blagosloviți, toți de Dumnezeu încununați. Alexandru I, înghițit de necunoscut, așa cum ne-a răpit Basarabia la 1822. Pictorul a ținut să-i împrumute chip de fată și ochi extatici — Sfinx, „Sfinxul Nordului“. Nicolae I sfredelind cu uitătura împaianjenită sângeros, poate aceeași privire pe care o avea când și-a inaugurat suirea pe tronul Romanovilor, nimicind într'un măcel înspăimântător cuiburile revoluționare ale copiilor lui 1812, adepții teoriilor lui Herzen, ce proclamau prin ziarul Kolokol distrugerea universală. Nicolae I dobândește prin pacea dela Akerman protectoratul asupra Principatelor Române și anexează brațul Sulinei aducând, cum spune Ion Creangă, holera pe cozile cailor în Moldova, la 1828.

Au fost vremurile cele mai pline de du-

rere, necurmăte împilări, suferința ajunsă la marginile ei. 1711—1855, cât a durat protectoratul, un răstimp de 144 de ani cumpliți. Mai cumpliți de cum poate să născocoască în închipuire cineva. Contele Kiseleff, însuși, scria împăratului la Petersburg.

„Scriam, Majestate, și confirm și acum, Guvernatorul H. nu numai pradă averea, ci suge sângele bieților locuitori. Ca să vă dovedesc cât de rea este administrația noastră de azi, aș dori să porunciți, Majestate, de a vă prezenta o notiță de câți locuitori au fost în Basarabia la 1812, la încheierea păcii, câți coloniști bulgari la noi, pe urmă câți locuitori au emigrat preferând jugul turcesc așa de greu pentru dânșii, administrării noastre“.

Urmează Petru cel Mare, fără egal, din moment ce dreptatea coboară din capul lui Dumnezeu în al țarului... Constructorul Rusiei, gigantic, necioplit, despot, prăvălit într'o cadră pe măsura sfintei Rosii. Coama de leu sburlită, ochii varsă scântei,

mustăcioara agățată berbant pe deasupra buzei superioare răsfrântă carnos împotri-va nărilor fremătânde. Nici o decorație, nici o eleganță în armura ce-l ferecă încordat. Basmăua galbenă, și aceea cam slinoasă, înfășurându-i grumazul de taur. Tătucul cel crunt nu se lasă însă înșelat de iluzii, nici acum. Ochii isco-desc oțeliți către jalnica gloată a boer-nașilor dansatori frământați în vălmășagul danțului. A agitat Pitór Velichii un deget bont, degetul lucrătorului din șantierele navale ale Zaandamului, Riga, Amsterdam, Arhanghelsc sau subofițerul bombardier din regimentul Preobrajenschi, și a reclamat încăodată cu tenacitatea convingerilor definitive : „Eu zămislesc un fel de oameni“.

Alexandru al II-lea „vtaroî usovoboditel“ — „Liberatorul“. Noi i-am putea zice ingratitudinea personificată. Aliatul nostru dela 1877, disperat se repede să ceară Domnitorului României ajutorul armat fără condiții. „Turcii adunând cele mai

mari masse de trupe la Plevna, ne sdrobesc. Rog să faci fuziune, demonstrații și dacă se poate să treci Dunărea cu armată... Când poți trece? Fă-o cât mai repede"... Am trecut, după cum se știe, Dunărea cât mai repede și nu i-am lăsat sdrobiți de Turci. Drept mulțumire ne iau sudul Basarabiei.

Numai că până în cele din urmă, împăratul liberator sfârșește asasinat de studentul Karakazov.

Iat-o și pe Ecaterina cea Mare, având pe buzele subțiri un zâmbet deopotrivă, voluptos și hrăpăreț. Ochii vorbesc atrăgător dintr'un tablou din anii tinereții, atunci când nu era decât logodnica marelui Duce Petru Ulric, mai târziu Petru al III-lea, „cel cu beteagă aplecare spre femeile slute“.

Fundalul tabloului desfășoară perspectiva castelului Ermitage, alcovul vinovateilor desfătări ale Catrinei și cazanul uneltirilor și poftelor de cuceriri îndrăsnește, lângă faimoșii amanți Potemkin și Orlof,

Grigorie Alexandrovici Potiomkin Tvaritșevski al patrilea iubit și Orlof care se culca în cinci paturi pe noapte; fiecare s'a trudit la rândul său, între zece dacă nu douăsprezece nepotolite îmbrățișeri, să convingă pe țarină, că „în Rusia este stăpân cine are baionete, bani și o pivniță de votcă“.

Alexandru al III-lea și Nicolae al II-lea, alături. Cel dintâi primejdia venită dinspre stepă, a tăiat și a spânzurat. Soarta i-a fost favorabilă, dându-i altă mână de călău, mâna nelegiuită și veninoasă a procurorului din Sinod, Pobiendonștev.

Nicolae al II-lea, un chip speriat de psalomșcic, atât de trist și de părăsit, barba retezată prea scurt, frunte strimă, nasul prea cârn. Strânge coroana convulsiv la pieptul încrucișat de eghileți plumbuiți, și din ochii mici, sumeși oblic, izbucnesc de pe acum spaimile viitoare.

Pe ferestrele mari a pornit o dâră gălbicioasă din lumina policandrelor, care ajunge la casa micuță de peste drum, —

CURSULŢ PRIMITIVŢ
DE
LIMBA RUMÂNĂ,
COMPUSŢ

pentru şóólele elementare şi IV classe gimnasiale
de
IoannŢ Doncevu

НАЧАЛЬНЫЙ КУРСЪ
РУМУНСКАГО ЯЗЫКА,
СОСТАВЛЕННЫЙ

для низшихъ училищъ и IV классовъ гимназій
Ш. Д.

KIŞINEŢ
Тіпографіе Іул AkimŢ ПоповŢ
1865.

Manualul de limba română al lui Ioan Doncevu
tipărit la 1865

sălășluește în ea un Moldovan, Păvluță Teșchina ce se închină lui Dumnezeu ca și tine Române și vorbește o limbă fiică bună a celei lătinești... Imbietoarele melodii limpezi de noapte și tăcere, vin la el după cum de aproape o sută de ani au venit rând pe rând și pentru alți Păvluță Teșchina, nenumărați, „Gavota“ lui Gluk, „Invitație la vals“ de Weber, „Poloneza“ și „Mazurka“ de Chopin, „Valsul florilor“ al lui Ceicowski, „Bomboane vieneze“, „Dunărea albastră“ de Iohann Strauss... Cărțile interzise de Ohrană îndepărtează însă ispita. Păvluță Teșchina are în față „Răzvan și Vidra“ și ediție Kogălniceanu a poeziilor lui Grigore Alexandrescu. Citește cu ardoare la pagina 95, *Pentru plecarea proconsulului Halcinski — ADIO.*

*Pocit, faimos proconsul, model de tiranie,
Cumplită fie calea pe care ai plecat !
Cu apa consacrată prin somnul de vecie
Vom curăți pământul ce tu ai întinat.*

*A ! Dacă am ajunge la ținta mult dorită,
De voi trăi atuncea (și-mi place să o crez),
Tu vei avea, fii sigur, o statuă bogată,
Al cărui bust cu lanțuri eu am să decorez.*

*În jocul lor, copiii te vor scuipa în față
Și, când vreunui gâde vom da numele tău,
Acel om se va crede nevrednic de viață,
Pierdut de omenire, uitat de Dumnezeu.*

*Adio ! lung adio ! și fără revedere,
Depart mult departe te du de țara mea !
Pustiul Siberiei te-așteaptă cu plăcere,
Pământul să te'nghiță și dracul să te ia !*

Bulevardul te duce în sfârșit către zăriștele fiecărei toamne, roditoare cum nu sunt altele. Liceul militar Regele Ferdinand și pe aproape liceul Berthelot rectifică cât de cât atmosfera de urbe provincială. Pe ste zăplazuri pomii fructiferi întind belșugul crengilor doldora de poame ; ogrăzile miros îmbătător, primăvara răsadurile

florilor, toamna a busuioc, a nuc și a umed. Luna întârzie peste acoperișurile ca și cum ar fi ninse, ocrotind locuințe mărunte în care ard lămpi de gaz, pe când lungimea timpului o măsoară ceasornicul cu cuc.

Băieții, la Liceul militar, considerând un blazon faptul de a scrie versuri, și-au însușit stilul epistolar gen Ionel Teodoreanu și fleacul de mustață tuns până la neființă, à la Clark Gable; grozav de mândri în uniformă bleumarin, fireturi galbene, bascul cochêt pe-o sprinceană, împodobit cu efigia Integritorului Rege Ferdinand I. Pentru profesorul de limba română au simțit, cei din cursul superior, nevoia unei explicații, natural de ordin literar, înlocuind oroarea orașului, ciorile de funingene, prin trena de atlaz a porumbieilor... — Sborul porumbieilor în volt — ce teribil motiv de poezie !...

Liceele, și unul și altul imprimă exteriorului farmecul tinereții dinapoia zidurilor. Liceul Berthelot e școală de fete.

Așa dar, nici iarna cât de aprigă ori Noemvrie sumbru, n'au putința să zădărnicească sau să întunece neistovita prospețime, acel aer jovial și candid. Pereții sunt mai albi și în ploaie mai puțini triști ca de obicei.

Toamna, lumina se împuținează treptat iar noaptea cade repede, dovadă îndestulătoare că toamna s'așterne drumului ei de cenușă. Cam de regulă, până la mijlocul lui Octomvrie, Chișinăul este dat pradă pustiitoarei melancolii ce disolvă sufletele. Orașul și-a regăsit climatul preferat, ideal interpret al reveriilor sfâșietoare și totodată un impuls aproape bolnăvicios în a-și extrage din stinse colori suflu sfielnic de viață. Din ce a fost odată curtea boierului Varfolomei, astăzi Comandantul Corpului II de Armată, pornesc umbre prelungi, incerte, umbre moi împletindu-se, în Grădina publică, cu florile de tufănică palide, mirosind a scorțișoară și a brumă, lângă bustul lui Pușkin, cenușiu și îngândurat.

Sus, între vii, pocnesc sâmburii a toamnă și lumina irizată printre aracii încă verzi înveselește bucolic inimile.

Armonica nu mai cântă jalnice „rămanțe“ rusești, deoarece vinul podgoriilor a deprins-o cântec de-al nostru : „De-ar veni vremea de toamnă, Leliță Ioană“...

Totul a durat trei săptămâni, poate nici atât. Și a și început sezonul funest, burnițele putrede. Ploaia tulbure, neîntreruptă, dușmănos de rece, dintr'un cer pâcios, mort. Pânza ploii, la rândul ei, a despărțit orașul de soare, l-a îndepărtat, l-a învăluit cu un zăbranic mohorât sub lumină sepulcrală. Și vântul care nu mai tace. Și ciorile, valuri agitate de ciori, blestem amenințător în văzduhul de plumb, croncănind sinistru, cobind.

Primul bec aprins este cel dela cafe-neaua Zamfirescu. Aici, la mesele din vitrină se adună în fiecare seară intelectualitatea locală, sub difuzorul cu muzică din Bach, ce în definitiv agasează și-i întrerupe discuțiile. Radio mai mult pentru

încăperea din fund rezervată doamnelor, unde plutește o atmosferă de eleganță, de distincție, ceva scump, parfumat, suav și delicios. Un colț al frumuseții. Tenul lor, în înserările autumnale, capătă reflexe de sîdef, nuanțe florale: încântarea ochilor, odihnă inimii. Nu mai poți urmări nici tu, potolit, așezat și trecut cetățean familist, rîndurile negre, din gazetele de seară. A coborît în tine, adânc, întreaga poezie a toamnei de afară, răscolitoare, plină de melancolie, ca în adolescență. Și te surprinzi, tu, personaj îndeobște serios și grav, murmurând încet un crâmpeiu uitat dintr'o poezie de Eminescu sau de Baco-via.

Bulevardul se curmă brusc dincolo de spital, foarte obosit se pare. A pus punct manierei occidentale cu care ne deprinsese. Pășește tînjind, drum rural, trotoare deteriorate prin spărtura cărora mijeste firul ierbii crud. Treci colțul Administrației financiare spoită bălțat, fiind știut că bulevardul și-a înlocuit croiala

orășenească pe alta arhaică. Linia tramvaiului l-a urmărit credincioasă lângă ghereta de schimb investită ca o haltă, cu rețea de zorele, semafor albastru și clopot sunând începutul cursei dimineața la ora 6 fix. Șinele și vreo câteva bodegi, lăudându-se a fi hală de vin, hală de bere, încearcă o redresare a prestigiului pierdut. Fără sorți de izbândă. Bulevardul și-a îndeplinit îndatoririle.

Din clipa în care „Alexandru cel Bun” urcă panta abruptă, în stânga, face ocol nemărginit, ca un popas de rădăne, bariera Munceștilor. Calea începe larg ținând marginile sumedeniei de ceainării și cârciumioarelor pitice, răzbătând din ele, în zilele și nopțile culesului de vii, un staccato îndrăcit pe clapele sidefii ale armonicei, unicul instrument acceptat de tradiție ce-și păstrează neschimbat numele inițial, nu ca la centru, fonfoneală modernistă — acordeon.

Spre jumătatea lui Septemvrie se găsesc la îndemâna oricui, în mahalaua Mălinei, ceainăria lui Onofrei Fosa și muștăria „La umbra frăsinetului”, locantă ai-doma cârciumilor noastre bătrânești, curățică pe dinafară, răcoroasă înăuntru și cu vinul bun. Mesele nu au învelitori și în

geamul din față (stăpânului îi e rușine să-i zică galantar) se lăfăesc sticlele cu secărică, piperment și cu verde ; un șir de

Pe strada Paul Dicescu, iarna

covrigi uscați fără susan țin sticlelor de urît în tovărășia unei potcoave de ghiuden ocrotite de subțirimea unui tulpă.

Stăpânul, moș Zducu, coliliu și iute spilkă, se mândrește cu căciulă mocănească pe-o ureche, șorțul tighelit cu arniciu

roșu și nu vinde în măsură strâmbă, să-l pici cu ceară. Are moș Zducu copilă nevinovată, Garofița ; ochi tămăduitori de negri migdalați și o aluniță nostimă ce-i înfrăgezește obrazul și așa fraged.

Aici, la „umbra frăsinetului“, într'o odaie din fund și-a scris bietul neconsolat, Leon Donici, urmașul nobilei spițe basarabene, povestirile sale amare „Părintele Maurichie“ și „Sfânta Născătoare“.

L-am cunoscut, e așa de mult de atunci, la etatea când apariții ademenitoare soliciitate de incertitudinea tuturor viselor, tuturor avânturilor și elanurilor generoase veneau, ca la fiecare dintre noi, să ne turbure adolescența. Leon Donici era prin excelență scriitor. Scriitorul pe care nu-l cunoaștem decât vag și în puține exemplare din sumarele indicații ale istoriei noastre literare. Trăia pentru literatură și doar prin ea. Gândurile și sentimentele îi ofereau un complect și complex op sufletească transcris numai pentru ce avea să constituie cândva conținutul unei cărți.

Parcă-l văd. Și vara în pelerină neagră, căptușită cu mătase albă, pălărioara rotundă, mică, pe creștetul capului, de sub care porneau șuvițele părului blond. Ochelari de baga. O voce baritonală, sonoră. Ochii mai mult verzi decât albaștri nu reflectau vioiciune, agerime, nimic din străfulgerările unui atât de minuțios observator al oamenilor. De bună seamă iscodeau lăuntric. Privindu-l, aveai icoana fidelă a unui răspopit monah basarabean torturat de necurate duhuri și alungat de ele din chilioara unei mănăstiri nistriene, în tumultul Bucureștilor. Imi povestea, îndurerat, crâmpenie din viața dusă ; apoi, transfigurat, reîntâlnirea cu țărîna strămoșilor pe pământul Basarabiei, Pământul Făgăduinții. În 1926, pe patul morții, la Paris, scria mamei sale în Chișinău.

Mamă scumpă,

„Numai la Paris am simțit cât de mult iubesc Basarabia, Basarabia, acest pământ minunat. Într'însul s'au mai păstrat trăsăturile patriarhale care nu sunt în

Apus, dar care au rămas în inima mea, ce curând va înceta să bată...

Suntem la răscrucea suburbiilor Melesteu, Fulghești, Iurești. Din cele patru puncte cardinale, respectiv turla Bisericii Troița, streșinele Eparhialei, Școala de viticultură, crucea Sfântului Dumitru — unde se bat clopotele ca să audă neamurile pe cea lume — se proiectează cu fermitate un închipuit dreptunghi aerian corespunzător spațiului ce le cuprinde jos aevea.

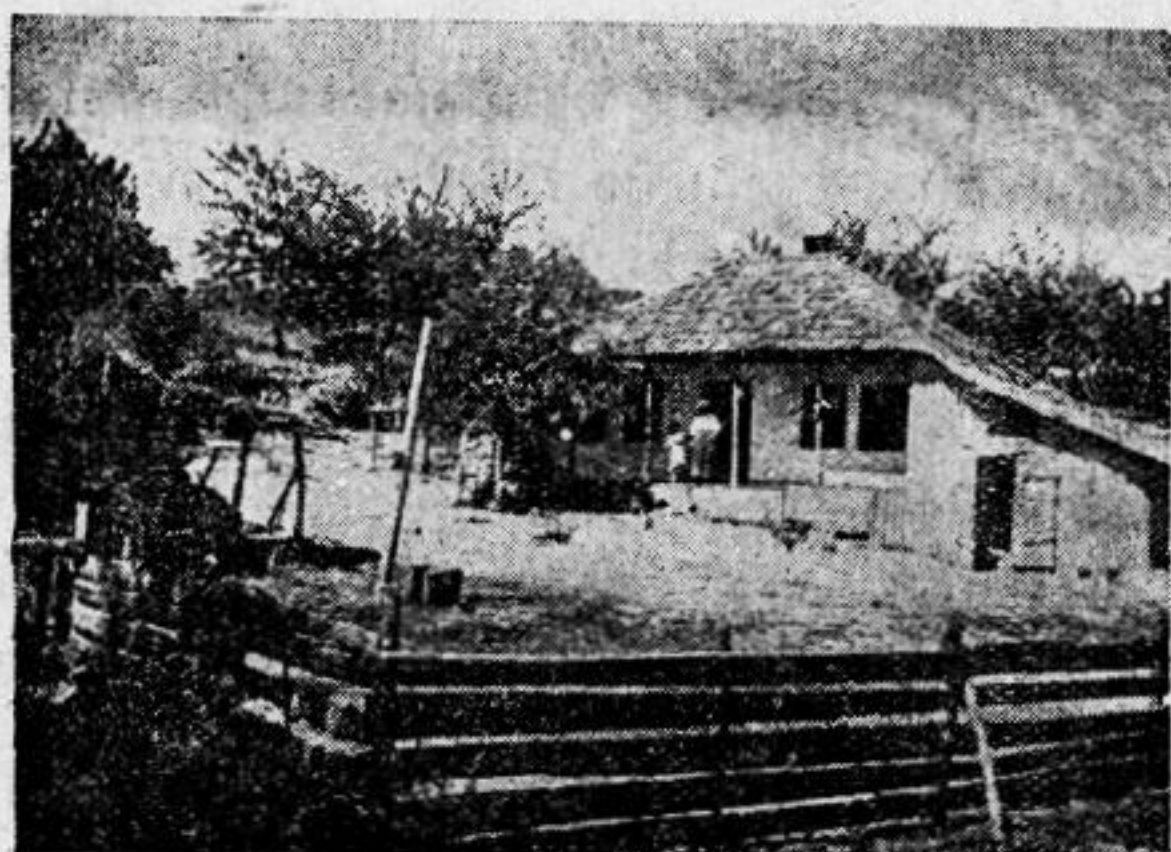
Când numai iată casa din ciamuri, casa cu trei salcâmi la poartă ; nu știm dacă și cu trei fete. Luminoasă în albul ei de var, cerdac, stâlpi încrustați, bancă de lemn și coperișul din șindrilă — coperiș ce p'ânge toamna, cum a mărturisit, pe drept cuvânt, un vecin cu suflet de poet. Grădinile îi dau ocol. Pomii cresc majestuoși, bătătura a rămas tot bătătura încăpătoare a chervanelor. Prin unghere ferite răsar după bunul lor plac, busuioc, nalbă

mare, crăițele în galben crud cum sunt lumânărilele de ceară curată, la biserica Troița.

Doamne, ce adevărat e : Drumul cunoscut nu te obosește niciodată !... Regăsești vechiul și familiarul tău îndemn. Inima îți spune într'adevăr că obârșiile nu s'au schimbat. Nimic nu e clintit din legământul trecutului chemat să ne ajungă din urmă, nimic știrbit în așezarea noastră în Chișinăul timpurilor dintâi. Sat curat românesc. Infățișarea atât de veridică încât am considera greșeală de neiertat lipsa acestei insistente recomandări. Mergeți prin locurile ce încercăm să le preamărim noi aici. Ele vă vor descoperi, ca în paginile Sfintei Evanghelii, marele adevăr. Și vă veți convinge, a câtă oară, că împărăția dinspre Crivăț nu are ce căuta la Chișinău.

Ulicioara strâmtă a Fulgueștilor suie agale printre ogrăzi mari și case văcăluite, întemeiate de același suflet dintotdeauna. Prispele sunt pogorâte cât mai aproape de

pământ. Nu lipsește nici cumpăna scârțâitoare, melancolică ori gânditoare dacă vrei, înălțată pe un cer purificat, odată cu

Casă țărănească

focurile mocnit fumegânde. Livezile și fânături le dau târcoale, întinzând măestrit covor basarabean țesut din toate florile câmpului. De se întâmplă să-ți fie sete bei apă limpede și rece de izvor, din pricină că ai puțin răcoritoare la fiecare pas și scapi de gustul sălcii al calcaroasei vâne din tulumbele orașului comercial.

Casa albește în fund, cuminte, pașnică, învelișul din șipci, pe alocurea din paie de secară, ferestrele cu prichiciu azuriu. Tinda și două odăi de lături ; laițe așternute cu lăicere și *șetrăci stacoșii* ; *culmea* hainelor, și cheia de boltă a locuinței — iconostasul ; ștergarele țesute în două trei ițe, în ozoare ; cioveile de trebuință pe o policioară ; păretarii din fund precum și minunatele scoarțe „făcute în formă de cruce ori floare, c’asa-i bine, să se vadă ce știe femeea, că a omului e casa și cele de pe afară“.

Porțile înalte din lemn săpat, la fel celor din Ardeal, se străduiesc îndemnându-te gospodărește „în ospeție în casa mare... Vă rog și vă poftesc lăsați-vă, hodiniți o lecuță, îți fi trudit de cale“.

Și odihnești o lecuță în locul de cinste pentru oricine, locul de sub icoane.

Sunt realități acestea. Și un duh al pământului care te împresoară cu căldura neasemuită a evocărilor și-ți tălmăcește,

printr'o justificată mândrie, dovada atâtor temeieri de viață.

Era vremea pe la toacă și un asfințit triumfal când am văzut întâia oară, poate mai mult crescute în mine, poate însușindu-mi-se dintr'o viață de dincolo de lume, drumurile de demult scurse odinioară pe aici. „Martori muți ai veacurilor stinse“... Și ca o răsplată a amintirilor ascultată de veacuri, strajă neadormită, se presimte din umbra tainică și *Codrul*. Că locul și odată cu el cheia acestor răscruci de drumuri (unul ducea la Marea cea mare, altul, trecând pe la Tighina și legând Țara de sus prin vadul Dunării, la Caffa Genovezilor din Crimeea) — *Codrul* a întocmit puncte strategice de prim ordin, ne atestă mărturiile întâlnite statornic în actele Moldovei și în paginile istoriei ei, pomenind cu titlul de glorie acest ținut al *Codrului*, nume răsfrânt eroic în baladele românești. *Codrul* a ocrotit, destăinuște și poezia populară, ca un adevărat frate pe Român împotriva

urgiei puhoaielor păgâne. Timp de două secole, începând cu anul 1510, durată aşezării Tătarilor Bilogrodenses în Bugeac, păduri necălcate şi potecile tănuite, priitoare a lor noştri, dar atât de neprielnice hoardelor mongolice, au tras hotar de netrecut între două lumi — „Basarabia în calea tuturor răutăţilor“.

Drumurile Sucevei şi ale Iaşului au trecut pe aici către — inima Moldovei, numea Sfântul iubitor de ţară, Ştefan cel Mare, cele două vajnice cetăţi, Chilia ferestra Moldovei din spre Marea Neagră, Cetatea Albă păzitoare gurilor Dunării. Căi de o covârşitoare importanţă, căci le vedem de când lumea ataşate intereselor naţionale, provenite din stăpânirea cetăţilor de apă, despre care împuternicitul ţării, Vasile Tamblac, trimis de Domn la Veneţia în 1477, mărturisea că ele sunt de cea mai mare însemnătate pentru Moldova ; în timp ce Sultanul Baiazid al II-lea cumplit şi atotputernic dă semnalul cuceririi lor : „Nu vom birui pe Ghiauri

cât timp Moldova stăpânește Cetatea Albă și Chilia“.

Astăzi, dacă vreun călător curios și pasionat ar încerca să lege din nou același cărări bătute i-ar fi lesne de făcut. Drum de țară ferit în povârnișuri de pădure, lucrat de mâna Ziditorului din nisipul albiilor de râuri, pietruit cu bolovani aduși de apă. Praful lui — *țandără de os sfânt*. „Ii întărim vechile hotare, pe unde am umblat din veac“. Vânturile Basarabiei îl răscolesc și-l spulberă, cum l-au răscolit și spulberat sute de ani, o eternitate în urmă, sub opinca tare a moșilor strămoșilor tăi.

Chișinăul împlinește istoriei noastre o pagină din cele mai înălțător scrise. Deseori numele lui e înscris cu mare cinste. „Lângă Bâc, de cealaltă parte, pe valea care se găsește în fața Gheșeneului lui Acbașa“ dă veste în 1432 un hrisov domnesc lăsat de Ștefan Stăpânitorul. Miron Costin ni-l arată pe Ghica Vodă în drum spre Tighina poposind două zile în Lăpuș-

na pe Bâc. Așisderea, în cuprinsul Letopișelului său sunt date referințe asupra felului de ocârmuire al ținutului, prin pârcălabul de Lăpușna investit cu puteri depline și mai târziu serdarul de Orhei. Târgul mănăstiresc era închinat pe timpul acela bisericei Balica din Iași, căruia i se mai spunea și Frumoasa. Inceputul răzmeriței împotriva domniei Ducăi Vodă, Nicolae Costin îl hotărânicește aici. La fel pornirile neînfricoșate ale boierilor Constantin clucerul și Durac serdarul, ținându-le fruntea legendarul Mihalache Hâncu.

În preziua luptei cu Turcii, Petriceicu Vodă vestește lui Dimitrie Cantemir: „Să sfărîmăm păgânul, să răscumpărăm pământul care dintr'însul ne străinește păgânul.“

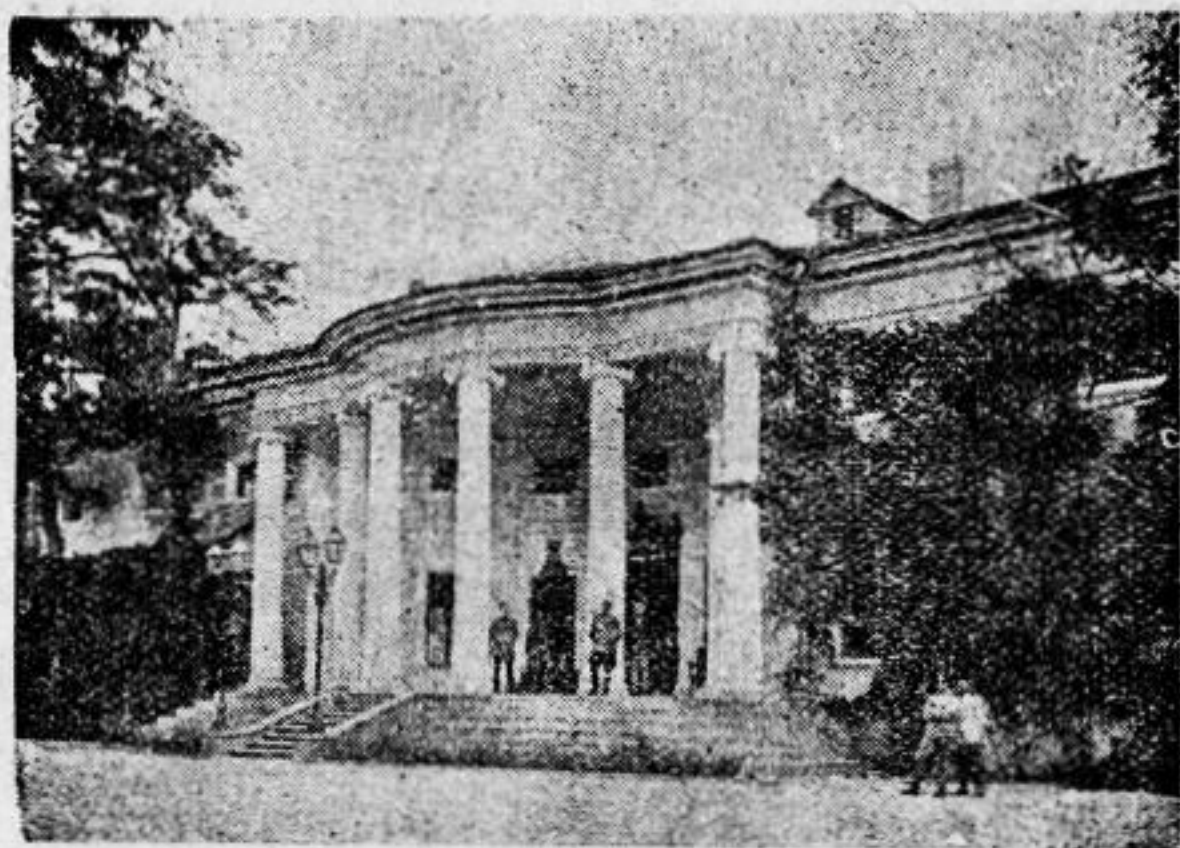
Lui Dimitrie Cantemir „acest stăpânitor de câteva luni de zile, acest nedibaciu calculator politic“, cum îl socotește Nicolae Iorga, i se pare Chișinăul loc neînsemnat, fapt ce se leagă aproape firesc de cealaltă greșeală catastrofală, alianța cu Petru cel Mare.

Intoarcerile sărdarului Varfolomei n'au cunoscut alte tărâmurî. Fusesse mai la început umil și nevrednic ciubucar la curtea Domnitorului Moruzi, în Iași, de unde porni într'o bună zi în butca hodorogită înhamată la trei gloabe sure, în spre Chișinăul răsfățului și benchetuielii ce erau sortite să-i iasă în cale. I-au purtat noroc și gloabele sure și butca hodorogită, de vreme ce desmățul Eteriei și surghiunul plimbăreț al lui Pușkin în această provincie „tristă dar sfântă pentru sufletul de poet“, găsesc ușile locuinței nemernicului ciubucar larg deschise. De acum serdar, cu barba cenușie ca a Râsnobanului. Balurile se țin lanț, chiolhanurile nu mai contenesc, „protipenada câtă s'o fi scurs pe aici, prinți și boeri mari din Iași și din București au centrul de întâlnire în casa serdarului unde amorțeau suferința prin veselie și petrecere“.

Dar mai presus de toate înflorea acolo surâsul de icoană al Pulheriței, fiică-sa, cu ochii în culoarea desmierdătoare a verde-

lui stins. Fermecase târgul. La fereastra fetei, noaptea, cântecele de amor tremurate cu sufletul la gură, îi cereau să-și strămute gândurile către dughlistul ce aștepta

Vechea locuință a boierului Varfolomei

oftând în uliță. Pușkin n'a lipsit ; zadar-nic pe cât se pare. Fata era cuminte, ținea la rang și la neamul ei cel oropsit.

Plecaser Iacobiță Filipescu să caute dreptățile neamului, și pustiul din jur îi se părea de nepătruns, cu toate că soarele

dăruia zilei o lumină mare, dimineață de vară, adâncă în văzduhul albastru. Fata nu mai putea ști cum vine vremea. Gândurile, făptura ei se aninau ca de o umbră, poate ca de o nălucă, de Iacobiță Filipescu. Călătoreau acum alături de el, două zile și două nopți încheiate spre unde-l mânau inima arzătoare, hotărîrea nepotolită după dreptatea care nu mai vine pentru neamul lui cel oropsit și pentru starea țării cea mai vrednică de lacrimi. Sbu-
ciumările Munteanului o turburaseră și pe ea luni întregi. Din spusele lui Pulherița înțelesese că pe pribeag îl cetluiau de steagul Domnului Tudor, credință neclintită și plecarea îi este fără întoarcere. Il îndrăgise dela început împotriva voinței părin-
tești și dragostea ei întemeiată pe o singură privire, pe cea dintâi strângere de inimă nu o desmințise. Cinstit și drept Iacobiță Filipescu în seara de atunci, plin de simțire, i-a vorbit îndelung, aducându-i necumpănită dovadă, vorba dogoritoare. De aceea n'a plâns Pulherița nici o

lacrimă. A spus rugăciunea în gând... Rog pe Atotțiitorul să-l păzească și să-l ocrotească de tot răul, să-i abată gândurile cele împotriva și o statornicie la câte ne-am făgăduit... Iar sărmănica inima ei strângea nespusă fericire, izvor fără de moarte.

Se gătise scump, — pentru el ori pentru despărțire? — zavelcă în coloarea zarzării, adăruirea părintelui său serdarul, adusă din țară dela Iași și tot de acolo, după obiceiul Săsoaicelor, horbotă înspumată alb de sanguilă, în jurul gâtului plinuț. Se pieptănase lins și mijlocul i-l cerchia cingătoare de paftale.

Era o noapte liniștită urcând ca o scară la cer, înmiresmată de se plecau florile și a vrajă și a dragoste. Locul lor dinainte tăinuit pe colnicul de unde purcede mai întâiu primăvara albastră asupra târgului Chișinău, Iacobiță îl hotărâse și ea se supuse vrerii lui. Il vede chipeș în fața ochilor, în vestmânt aspru, obrazul smead golit de sânge dar frumos. Pe cap calpcă de miel și pe piept, scutelnic, două orduri.

muntenești... „Icoana de căpetenie tăcută, cu fruntea încrețită și buzele strânse, a lui Tudor răsărea înaintea-ți, și parcă-l vezi pornind în ziua de Februar, cu un cer de plumb, cu văzduhul tot așa de rece, — cer și văzduh ca și cugetul lui de om cu sufletul de om închis, care grămădește ura și-și hrănește dintr'însa setea de răzbunare, — parcă-l vezi pornind, cu cetele norodului, în largi mantale de abă albă, pentru a-și înfrunta ursita“...

Tristețea spuselor lui Iacobiță îi era din clipa aceea rău prevestitoare. Purta dedesubtul ȧmbarului în dreptul inimii, brodată cât o inimă, flamura Domnului Tudor, pentru care trebuia să moară. Pe o bucată de sasir cusut în fir și în mătase, binecuvântând pe deasupra norilor, Dumnezeuul nostru și Iisus cel dulce și cel blând, cu chip omenesc și crucea patimilor Sale. De-a dreapta, Sfântul mucenic Gheorghe, de-a stânga Sfântul Teodor Tiron patronul Buzestilor; stema țării: ramură de stejar încununând sborul vulturului.

*Tot norodul românesc — Troiță de-o
ființă — Cu puterea ta cea mare — Nă-
dejde de putere — Pe tine te proslăvesc—
Trimite-mi ajutorință — Și din brațul tău
cel tare — Acum să am și eu parte.*

Ghenar 1821

TUDOR

Neuitată zi, aceea, la mănăstirea Căpri-
na. I-a rămas Pulheriței Varfolomei su-
fletul întreg acolo și nimic din câte vor
mai fi de acum pe lumea asta n'are să i-l
clintească. Plecase amândoi nesimțit. Ca-
leașca nouă, caii iuți și Filogonie Dascălu
slugă de temei, credincioasă ca un câine.
De ce lăsase în urmă fetei nu-i păsa. N'o
durea. Așa a fost să fie.

Țineau pe malul apei, la trap, șerpuirea
Iznovățului printre sălciile plângătoare în-
mugurind mătășorii în plesnet. Odată cu
soarele se ridicase ca un fum și pâcla, să-
getând în aur sângerieu vârful neclintit al
unui arin. Umbrele dinaintea răsăritului
pieriseră așa din senin, să deschidă înain-
te-le cale dreaptă în spre afundișul pădurii.

Cobora de sus lumină de cleștar și în inima copilei pace de Dumnezeu alduită. Flori de albumeală și albastrițele desprinse din înaltul cerului veseleau câmpul. Și a fost și un cântec. Mai mult ghicit. Svon de piruit dulce de prîvighetoare.

Pulherița și-a apăsât ochii de umărul lui Iacobiță, topind de abia așa târziu neștiute două lacrimi. I-a prins mîna stîngă. Bărbatul răspunzând cu o strângere iubitore, puținel tare, negrăind. Astfel i-a îmbrățișat pădurea, adumbrind deasupra lor ramuri de corn înflorite galben. Drumul a dăinuit o viață. Toată viața Pulheriței Varfolomei.

Sfântul lăcaș, anume izvodit să dea tihnă și alinare celor obijduiți, celor afani, îndurerăților îngenunchiați pe trepte. *Voi alerga la tine în dureri și în necazuri...* Zidurile mănăstirești statornicite în găvanul codrului iar colinele, nu mult departe fac pavăză iarna crivățului, vara arșiței.

Turla poleită strînge tot soarele și în ascuțiș, semnul slăvit al crucii împarte bi-

necuvântare plaiurilor basarabe, hăt departe.

Amândoi, numaidecât a dăuzi, dis-dimineață au pornit în aflare. Gătiți ca de

Veche casă moldovenească

alaiu. Bărbatul în mundir de abielușă cu găetane cruciș.

El, Iacobiță Filipescu, fericit; Pulheriță, dalbă floare.

Pe aci va fi trecut în ropotul fulgerător al arăbeștilor de Missir careta strălucitoa-

re a boierului Tudor Vârnav, în fereastra căreia un chip de nespusă frumusețe surâdea cu ochii albaștri și calzi acelorași plajuri moldave. Va fi fost chipul îngeresc al demozelei Mărioara Vasilescu, în fruntea trupei lui Luchian pornit către tristul și înstrăinatul Chișinău de atunci, ca să-i aducă din Iași, împreună cu „Florin și Florica“, „Piatra din casă“, „Craiu Nou“, „Nunta țărănească“, „Coana Chirița“, îmbărbătarea scrisă a Bardului dela Mircești, ca și nădejdea sa în *magica unire și sacra libertate*.

La Visterniceni, în pragul orașului, careta s'a oprit. Din ea coboară sprintară artista, întâmpinând-o taraful popularului Gheorghe Murgu. O mândrețe de duducă. Și îmbrăcată ! Umerii acoperiți cu blană de chinchila, scumpă, straiu de peruvian ca cerul albastru, botfori lăcuiți siniliu și în conciul, ridicat tare înalt „o clădărie capricioasă de pene, flori și cordeluțe ; fața rumeioară, învăpăiată. Duduca Mărioara a întins mânuța ei subțioară

înmănușată cu „mitène a jour“, pe care boierul Teodor Vârnav a depus galant patru săruturi la șir, ducându-și apoi degetul arătător la cocarda tricoloră a jiletei de bon ton, pe deasupra gherocului de moar alb brodat cu piouței gălbiori, ca să glăsuiască boierul puține dar simțite cuvinte de bun sosit.

Chipul îngeresc dogorea. Inturnă duduca o privire luminoasă spre norodul aci de față, privire ce desmiardă inimile înflăcărându-le. Și norodul o mânca cu ochii. Surâzând cu fericire prea curată, pușintel stingherită ca o pisicuță albă, se rugă mai întâiu să-i fie cu iertăciune spusele-i nemeșteșugite, potopite în vorbe fără istov, poate, iar mai la urmă îngăduit fie-i ca pentru o asemenea întâmpinare vrednică de aducere aminte...

— Mă voiui sârgui, drept răspuns, un cântec, anume din „Cinel-Cinel“. Domnul Vasile Alecsandri vi l-a închinat, prin oful inimii mele, dumneavoastră frați basarabeni. Am purces la Chișinău a înfățișa

plăcerii domniilor voastre, vodevil, comedii ghizdave, succese fabuloase ale dansului, l'enfant gaté al nostru și slăvitul poet al neamului întreg.

De-ți crede de socotință l'om aduce, precum se și cuvine, mai întâiu pe Jignicerul Vadră ot Nicorești. Nu-i aveți cunoașterea? Vai de păcatele sale mari! N'o să prindă niciodată prepelița de coadă. Pe'n-tunerec are ghicilic pe-o sprinceană, chiar de nu-l adumă, bietul, nimeni. I-a mâncat, vorba ceia, i-a mâncat papara nepotu-său, Leonil, puind la cale zisa lui Arvințe: Pâinea cât de proaspătă, vinu cât de vechiu, nevasta cât de tânără... I-a tăiat drumul, Leonil nepotu-său și conchista acestuia. Cati, inger cu bonetă și cu papi-lote, care-i îndulcește viața și-i tivește bas malele. De dragul ei ar birui lumea întreagă, și-o iubește ca pe-o sabie turcească... Osebit de astea spune la tot ceasul: Moșu meu are ideile lui, eu pe ale mele. În urmă suntem cfit. El care n'a ieșit din Nicorești știe să facă vin și bani; eu știu să chel-

tuiesc banii și să bea vinul... În urmărire iarăși cfit !... Singură eu nu știu dacă șetrarul Săniuță mai este de vreun folos. Tare mi-e teamă să nu se trezească, vai mie, într'o dimineață mort de dambla. Că dă, e păcat. Umblă zvonul că dumnealui, șetrarul, pare a mai avea o stahie, știți dumneavoastră frați basarabeni. Șela hâd, fie vorba între noi, afurisi-l-ar zarzavela... Măcar că nu'nțelege o buche, hâdul împrăstiet plânge ca mireasa, și se opintește, aveți cunoștință, la cazaca stihotvoreață...

Este cu cale să arătăm de acum rânduiala domnului Vasile Alecsandri. Adică numai din ce-i românesc, căci spusu-s'a, un purece viu face mai mult decât Săftica moartă... Așa ! Zică cine-a zice. Inima asta mâhnită s'o avem și la vreme de nevoie, frați basarabeni... Celelalte le lăsăm în plata Philaminelor amoroase de scenă străină. Li-ți videa avidoma deseară în sala Truți, înfătoșate chiar de noi. Au să facă mal-donnè cu niscaiva chichițe și istericale, dacă pornesc la un marșan de mode,

la bal maschè ori, blestemăție, aleargă zuliare după visuri deșarte și cuvinte seci... Li-ți videa, *Ooooh! c'est un chose, ma chere, horibile, une abomination...* Dar mă'ntorc și le zic — Fevghe satana !...

Mi-ați ațâțat inima, frați basarabeni — cântecul. „Când altă mângâiere mai vie pe pământ“ nu-i — cântecul făgăduit.

*La Moldova cea frumoasă
Viața-i dulce și voioasă,
La Moldova-i dulce soare,
Crește floare lângă floare.*

Ascultând, vestitului Gheorghe Murgu i-a tremurat arcușul pe strune, ceia ce nu i se întâmplase nici când. Teodor Vârnav a început a plânge cu lacrimi mari. Vocea duduicăi Mărioara Vasilescu, glăscior de păsărică, avea chemare turburătoare, în-suflețire duioasă.

Dintre cei adunați s'a înălțat un glas hotărât, stihuind. Lumea aștepta tăcută. La isprăvenie a pășit în fața artistei un

omuleț prizărit la statură. Adus de spete, ploconindu-se adânc, omulețul prizărit grăi cu vorba de băiețas isonar.

— Smeritul scriitor și singur scornitor, Gheorghe Păun... De tinerețe ce-am avut, dducă Mărioară, s'a dus vestea peste Prut. Și mai avem pentru urarea mată și pentru Basarabia, dducă Mărioară, stihurile noastre.

*Prutul ista ne desparte,
Apa-ceasta n'are moarte ?
Dar ne-om pune noi cândva
Și cu gura l-om seca.*

TIPOGRAFIA

„FÂNTANA DARURILOR”

București — Calea Moșilor, 358

Tel. 2-17-86